

Уладзіслаў Ахроменка

МУЗЫ І СВІННІ

Уладзіслаў Ахроменка

Музы і свінні

«Электронная книгарня»

2014

Ахроменка У.

Музы і свінні / У. Ахроменка — «Электронная книгарня», 2014

ISBN 978-985-7086-05-4

Аўтар прапаноўвае свайму чытачу шэраг амаль лубачных герояў савецкага і постсавецкага часу, з якімі той у рэальным жыцці наўрад ці сутыкаўся, а калі і сутыкаўся, то хутчэй за ўсё глядзеў на іх зусім іншымі вачыма. Усе гэтыя гангстары, Шастаковічы, акторы і бізнесоўцы выглядаюць так схематычна, нібыта іх толькі што выцягнулі з тэлескрыні, па якой акурат круцяць серыял пятага гатунку, дзе шалёна змяшаліся сюжэтныя штампы, побытавыя стэрэатыпы, састарэлыя ўяўленні пра *dolce vita* і безліч іншых гукавых эфектаў.

ISBN 978-985-7086-05-4

© Ахроменка У., 2014

© Электронная книгарня, 2014

Содержание

Музы і свінні	6
I. Кліа. Муза гісторыі	7
Як Дзед Талаш пабываў на прыёме ў таварыша Сталіна	7
Як амерыканскі гангстэр Меер Ланскі ахвяраваў грошы на	10
Гарадзенскую Харальную сінагогу	
Як адзін падпіты ўкраінскі парубак да смерці напалохаў трох	14
прэзідэнтаў	
II. Эўтэрпа. Муза лірычнай паэзіі і музыкі	17
Як Дзмітрый Шастаковіч хадзіў у Мінску на футбол	17
Як стукач Беларускага сімфанічнага аркестра здрадзіў Радзіме	21
Як Уладзімір Мулявін зладзіў канцэрт для віцебскіх бамжоў	25
III. Тэрпсіхора. Муза танцаў	28
Як беларуская балетная трупa гастралювала ў Сярэдняй Азіі	28
Конец ознакомительного фрагмента.	31

Уладзіслаў Ахроменка

Музы і свінні

Навелы

© Уладзіслаў Ахроменка, 2014

© Распаўсюджванне. ТАА «Электронная кнігарня», 2016

Музы і свінні

Калі раскруціць глобус і неадрыўна ўглядацца ў яго недзе паміж пяцьдзясят другой і пяцьдзясят шостаю паралелямі паўночнае шыраты, то ўваччу рана ці позна акрэсліцца пашчотна-смагдавы пяцікутнік, расквечаны камуфляжнымі плямкамі пясочных узвышшаў, валошавых азёраў і ўльтрамарынавых рэчак. Сваімі абрысамі пяцікутнік нагадвае невялічкі кантынент, прынесены ў Еўропу загадкавымі вятрамі і акуратна ўпісаны ў самую яе сярэдзіну.

Калі павялічыць камуфляжны абшар і глянуць на яго прымружаным вокам, то пры жаданні можна ўбачыць і тамтэйшых насельнікаў. Гэта працавітыя гаспадары і ішчаслівыя халопы, сціплыя інтэлігенты і брутальныя гопнікі, цнатлівыя каралеўны і недарагія прастытуткі. Ёсць яшчэ адстаўныя партызаны, патрыятычныя пярэваратні, маркотныя музы і калгасныя свінні.

Свінні і ўладараць на ўсім гэтым абшары: пішучы законы, дбаюць пра прагрэс і, галоўнае – размяркоўваюць харч. Штодня да ночвай з камбікормам дысцыплінавана інструеца ці не ўсё наяўнае насельніцтва: гаспадары, гопнікі, партызаны, пярэваратні, інтэлігенты, і нават каралеўны. Парадак у чэргах аб'ядноўвае сэрцы і накіроўвае розумы амаль усіх свінскіх падданых, а для некаторых нават замяняе імкненне да ішчасця.

Але здараецца, што харчу на ўсіх не стае, і тады ў чэргах нясмела прыгадваюць пра свабоду. Гэта імгненна руйнуе парадак, бо свабоду кожны разумее па-свойму: гопнік – беспакарана ссаць у пад'ездзе, прастытутка – адвольна падвышаць таксу, а інтэлігент – з'едліва крытыкаваць аплылых кныроў.

Такі момант самы прыдатны для з'яўлення музаў, бо сытасць не спрыяе росквіту мастацтваў. Прыўкрасныя паненкі становяцца роўнаададлена ад пад'езда, бардэля і Акадэміі навук, настройваюць залатыя кіфары і спяваюць узвышаныя гімны пра годных ды адважных герояў. Прытым, некаторыя дзейкі нават спрабуюць уцягнуць несвядомых глядачоў у несанкцыяваны карагод.

Людства хайкае папшчэнкамі, нясмела таньчыць і спакваля набліжаецца да катарсісу. Але ж у гэты момант з бліжэйшага свінакомплекса прыбгаюць байцойскія кабаны. Музам імгненна выстаўляецца абвінавачанне ў падрыўной, злачыннай дзейнасці. У падрыўной – таму што мастацтва прымушае глядзець на свет іншымі вачыма. А ў злачыннай – бо правакуе жаданне гэты свет змяніць. Музы спрабуюць давесці, што яны ўсяго толькі законапаслухмяныя паэткі чыстае красы, але ж раз'юшаныя кабаны адбіраюць у дзявуль кіфары, з асалодай луцуюць іх дужымі капытамі па налітых цыцках і валакуюць злачынак да вязніцы.

Вятры разносяць па краі ўрыўкі паішамутаных спеваў. Словы пацеркамі абсыпаюцца долу. Але ж загадкавыя магнітныя імпульсы, якія нябачна віруюць над гэтым краем, цудадзейна складаюць з напайзбытых словаў найноўшыя фразы, абзацы і рыфмы. Толькі цяпер спалучэнні персанажаў, сітуацый і іерархій фантазмагарычнае і выбуховае. Пазалота абсыпаецца з герояў, бы луска з карасёў. На месцы зляцелых німбаў раптоўна выторкваюцца д'ябльскія рогі, але ж і праз чорную звяршыню поўсць іншым разам прарастаюць карункавыя анельскія крыльцы.

Неўзабаве перакручаныя гісторыі становяцца гарадскім фальклорам і нават набываюць легітымнасць нацыянальных міфаў. Як і мае быць, гэтыя міфы існуюць незалежна ад музаў, а ўжо ад свінняў – і пагатоў. З цягам часу міфы абрасваюць падрабязнасцямі, набіраюцца глянцам і выпраўляюцца іпацыраваць па свеце, бы вольналюбныя каты. І без тае сучаснае міфалогіі немажліва зразумець насельнікаў камуфляванага пяцікутніка, які называецца Беларуссю.

А тым больш – іх палюбіць.

І. Кліа. Муза гісторыі

Як Дзед Талаш пабываў на прыёме ў таварыша Сталіна

Падчас Другой Сусветнай вайны найбуйнейшым асяродкам беларускай культуры быў наменклатурны гатэль «Масква» у горадзе з такім жа назовам. У «Маскву», што месцілася непадалёк ад Чырвонай плошчы, ад самага пачатку вайны звозілі беларускую савецкую інтэлігенцыю з занятай немцамі тэрыторыі. Па хуткім часе на чацвертым паверсе падабралася досыць ладная кампанія: народны паэт Якуб Колас, дзіцячы пісьменнік Міхась Лынькоў, празаік Кузьма Чорны, спявачка Ларыса Александроўская...

Увосень 1943 года ў элітным гатэлі з'явіўся незвычайны госць: сівы дзядок у зашмальцаваным паляшукімі кашушкі, прапаленых нагавіцах і стаптаных ботах, змазаных дзёгцем. Пакручаныя паліартрытам пальцы сціскалі смярдзуючую люльку. Дзеда суправаджалі двое супрацоўнікаў НКВД. Прытым адзін абярэжна нёс падрапаны дзедаў чамадан, перацяты раскудлачанай вяроўкай, а другі з падкрэсленай павагай падтрымліваў старога пад локаць.

Фармуляр на новага пастаяльца запаўняў адзін з энкавэдэшнікаў. Адміністратарка, якую ўвогуле цяжка было нечым здзівіць, недаверліва перачытала запіс і сціпла ўдакладніла: маўляў, няўжо новаму пастаяльцу сапраўды дзевяноста дзевяць гадоў... можа, якая памылка?

– У нас у НКВД ніколі не памыляюцца! – прымружыўся першы чэкіст.

– Нумар дайце самы лепшы, з броні ЦК! І абавязкова з відам на Крэмль! – запатрабаваў другі.

Зляканая адміністратарка хацела было яшчэ нешта запытацца, але тут нечакана падаў голас дзіўны госць.

– Тут табе, дзявуля, не воўкі пярдзяць, а людзі гавараць! – гаркнуў дзевяностадзевяцігадовы стары так, што крышталёвыя жырандолі ў фаязьянах ценькнулі. – Ключы ад хаты давай!

Не прайшло і гадзіны, як уся беларуская дыяспара, якая жыла на чацвертым паверсе, ужо ведала, што ў «Маскву» засяліўся Васіль Ісакавіч Талаш. Той самы, які стаўся правобразам Дзеда Талаша ў знакамітай партызанскай аповесці Якуба Коласа «Дрыгва».

Для літаратурна-мастацкага бамонду БССР навіна гэтая была супастаўляльнай хіба што з бамбёжкай гатэлю «Масква» сотняй «Юнкерсаў». Бо ўсе выдатна разумелі, чаго ад гэтага палешука можна чакаць.

Народны паэт Якуб Колас адразу прыгадаў, як Васіль Ісакавіч нахабна вымантачваў з яго частку ганарараў за «Дрыгву» – маўляў, аўтар без дазволу скарыстаў светлы Талашовы вобраз. Дзіцячы пісьменнік, а па сумяшчальніцтву і старшыня праўлення Саюза Пісьменнікаў БССР Міхась Лынькоў яшчэ не забыўся пра скаргі, якія Дзед Талаш страчыў асабіста яму – маўляў, аўтар «Дрыгвы» зламысна сфальшаваў мае партызанскія геройствы, бо насамрэч я паклаў не трох легіянераў-пілсудчыкаў, як той хлуслівы пясняр напісаў, а цэлых пяць. Спявачка Ларыса Александроўская добра памятала, як на адным урадавым канцэрце пушчанскі дзед зароў на ўвесь Оперны тэатр, указваючы на яе дэкальце – «у цябе, дзявуля, сукня падраная!» Празаіку Кузьму Чорнаму таксама было што сказаць, але восем месяцаў, праведзеных у мінскай турме НКВД, прывучылі яго ніколі і ніякія згадкі не агучваць.

Увечары выбітныя дзеячы культуры збіраюцца ў нумары Міхася Лынькова. Ранейшае спакойнае жыццё скончылася; ад Васіля Ісакавіча ў кожны момант можна чакаць неверагодных выбрыкаў і брутальных неспадзяванак. Так што трэба думаць, як цяпер жыць з народным героем пад адным дахам. Настрой звышпаганы, і нават армянскі каньяк з рэстаратыі «Масквы» не дапамагае яго падвысіць.

Першым, як і мае быць па рангу, выказваецца Якуб Колас. І выказваецца ён у тым сэнсе, што нашыя палешукі – людзі страшныя. Першае слова ў іх не «мама», а «дай», а слова «бяры» яны ўвогуле не ведаюць. Рана ці позна нясціплы Васіль Ісакавіч пачне і ў Маскве больш належнага патрабаваць. Што тады пра нас, савецкіх беларусаў, падумаюць партыя, урад і асабіста таварыш Сталін? Падвядзе нас усіх пад манастыр!

Ларыса Александроўская тужліва ўздыхае. Маўляў, да нашага берага нічога добрага не прыплыве: то трэска, то гаўно. Сядзеў бы стары ў сваёй дрыгве, дык не – у Маскву прывезлі! І нашто толькі ён тут спатрэбіўся?

Міхась Лынькоў, чалавек абазнаны ў літаратурна-партыйным будаўніцтве, дзелавіта адказвае, нашто. Дзед Талаш – наша беларускае ўсё. Партызаны-партызаны, беларускія сыны. Подзвіг народа несмяротны. Жывы сымбаль, карацей. Тым больш, што такога каларытнага прыгажунна з пушчанскім каўтуном не сорамна і ў «Хроніцы дня» паказаць. А то і прадэманстраваць якой дэлегацыі саюзнікаў: пакуль вы з Другім фронтам марудзіце, у нас нават стогадовыя ваююць! Таму і даставілі дзед акурат з таёмнага аэрадрома на Любаншчыне ў Маскву па асабістым загадзе таварыша Пантылеймона Панамарэнкі, найгалоўнага начальніка партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання. А ў народныя мсціўцы, між іншым, паляшук ісці не хацеў, яго туды падпольны гаркам абяцанкамі завабіў: маўляў, атрымаеш пасля перамогі гектар пакосу...

Кузьма Чорны злякана паказвае вачыма то на электрычную разетку, то на жырандолю: забыліся, што ў «Маскве» нават у сценаў ёсць вушы? Тут нядаўна адзін народны паэт таксама лішняе нападпітку трымцеў, дык потым выпадкова са сходаў зваліўся... То дагаворыцеся!

Размова доўжыцца да самае ночы, але ані стратэгія, ані тактыка далейшага жыцця нешта не выпрацоўваюцца. Нават каньёк не ідзе – так і застаецца ў пляшцы.

А Васіль Ісакавіч тым часам вельмі хутка засвойваецца ў элітнай «Маскве». З вясковай непасрэднасцю шчыкае за дупы маладых пакаёвак. Гаспадарчым вокам прыглядаецца да бага-тага гатэльнага рыштунку – маўляў, а як гэта можна ў пушчах Палесся скарыстаць? І ўвесь час нешта патрабуе і патрабуе. У адміністратаркі – чайнік, у пакаёўкі – мыла, у заўгаса – анучы на парцянкі... Але ж сам, паскуда сквапная, ніколі нікому нічога не дае, нават калі нейкую драбязу просяць. Увесь гатэль бачыў, як адзін заслужаны генерал ў старога прыкурыць папрасіў, дык Талаш яму адразу: «Смалы табе з каланіцы! Свой агонь трэба мець!..»

Гатэльны люд паглядае на народнага мсціўцу ніякавата. Але запырэчыць баіцца. Усе разумеюць: адно слова ўпоперак – і зухаваты дзядок іх проста па сценцы размажа. А яшчэ разумеюць, што з такім народам нам аніякія акупанты не страшныя. Гэта сёння паляшук нашаму генералу ў агні адмовіў. А што будзе, калі ў яго прыхадзень-фрыц запатрабуе «млека-яйкішнапс»? Хана ўсяму Вермахту...

Тым часам партызан засвойвае новыя тэрыторыі. У нумары ён нудзіцца. А таму што-раніцы сядзе ў сваіх этнаграфічных трантах проста на ганак «Масквы», распальвае люльку і аглядае краявіды. На Манежнай, акурат насупраць гатэлю, стаіць міліцыянт-рэгуліроўшчык ў доўгім скураным плашчы. І з кожным разам гэты міліцыянт цікавіць дзядка ўсё больш і больш.

Нарэшце Васіль Ісакавіч выбівае люльку аб ганак, падымаецца і рашуча ідзе да рэгуліроўшчыка.

– Слухай, сыноч, – мружыцца паляшук на крамлёўскую сцяну. – Мне казалі, што за гэтым зубчастым плотам сам таварыш Сталін жыве. Дык скажы яму, што я вельмі хачу з ім сустрэцца!

– Таварыш Сталін цяпер сапраўды ў Крамлі, – падкрэслена ветліва адказвае прайнструктаваны міліцыянт. – Але цяпер ён моцна заняты. Так што ідзі лепш, Васіль Ісакавіч, у свой нумар!

– Ат, заўсёды так: службы пану верна, дык ён табе пердне! – разгублена выдыхае стары. – І ўсё ж, як пабачыш таварыша Сталіна – дык перадай маю просьбу!

Наступным днём у ганка гатэля «Масква» спыняецца доўгі чорны легкавік, з каторага выходзіць двое чэкістаў – тых самых, якія і прывезлі Васіля Ісакавіча ў гатэль. Твары ў іх суровыя і засяроджаныя. Сінхронна трапляючы ў нагу, чэкісты нетаропка падымаюцца сходамі на чацверты паверх. Адзін, як і мае быць паводле інструкцыі, становіцца злева ад Талашовага нумара і кладзе руку на расшпіленую кабуру. Другі афіцыйна грукаецца ў дзверы.

– Грамадзянін Талаш Васіль Ісакавіч! – крамлёўскімі курантамі разносіцца па гудкім гатэльным калідоры. – Імём таварыша Сталіна загадваю вам неадкладна адчыніць!..

Старога пад спачувальныя позіркы гатэльнай публікі пад пахі цягнуць да страшнага легкавіка, і той хуценька ад'язджае ад гатэля ў невядомым кірунку.

Па хуткім часе ў Міхася Лынькова збіраюцца ўсе бээсэсэраўскія трубадуры і менестрэлі. Тое, што былы партызан, а цяпер выкрыты вораг народа Талаш В. І. ужо на Лубянцы, ні ў каго сумневу не выклікае. І яго прызнанне ў падрыхтоўцы замаху на жыццё таварыша Сталіна – справа часу і следчай тэхнікі. Давыёжваўся, стары пёрд! Давымантачваўся, жадоба паляшуккая! Не, каб у сваім нумары чарку паціху куляць ды пакаёвак за цыцкі мацаць – у Крэмлю яму захацелася! Так што цяпер усёй беларускай савецкай інтэлігенцыі з-за гэтага смярдзючага дзядка адна дарога – у ГУЛАГ.

Якуб Колас ліхаманкава прыкідае, якія паперы яму трэба спаліць. Міхась Лынькоў упарта спрабуе датэлефанавацца таварышу Панамарэнку – маўляў, гэта наш народны герой самастойна з глузду з'ехаў, мы яго ні на што такое не падбухторвалі! Ларыса Александроўская прафесійна і разважліва складае будучы рэпертуар для магаданскага тэатру. І толькі Кузьма Чорны надзіва спакойны; ён чалавек дасведчаны, ніякіх залішніх папераў у яго няма, затое турэмны чамаданчык даўно ўжо сабраны і пад ложкам стаіць.

Раптам расчыняюцца дзверы, і ў нумар увальваецца Дзед Талаш. У зубах у яго смярдзючая люлька, у руках – грувасткая валіза, а ў вачах – праўдзівае шчасце.

– Дзе быў, Васіль Ісакавіч? – перадінфарктным голасам пытаецца Якуб Колас. – У энка-вэ-дэ?

– На хера яны мне здаліся? – незалежна ніжа плячымі стары. – Я гасцяваў у таварыша Сталіна.

– І што ты там рабіў? – надзіва роўна ўдакладняе Міхась Лынькоў.

– Як гэта што? – яшчэ больш незалежна здзіўляецца Дзед Талаш. – Гаварыў з ім! Ат, я ж то ведаю, як з панамі правільна размаўляць!.. Спыраша кажу: неадкладна выпраўляй, мяне, таварыш Сталін, ў нашыя партызанскія лясы, гітлераў паганых біць! А таварыш Сталін у адказ: не магу, Васіль Ісакавіч, ты сваё яшчэ ў мінулую вайну з белапалякамі адваяваў, адпачывай лепш тут! А каб табе лепш адпачывалася, прасі ў мяне, што хочаш!

– І што, – жахаецца Ларыса Александроўская, – ты ў самога таварыша Сталіна... нешта прасіў?

– А то! – пацвярджае паляшук цынічна і самазадаволена. – Кажу: дай мне, таварыш Сталін, самы доўгі скураны плашч.

З гэтымі словамі дзед расшпільвае валізу, з сярэдзіны каторай спрэсаванай паюснай ікрой блішчыць нешта чорнае і шляхотнае.

У пакоі адбываецца маўчанне. Беларуская савецкая інтэлігенцыя недаверліва хаўкае на падарунак, які шкодны дзед пераможна дэманструе прысутным. Сітуацыя абсалютна фантасмагарычная: у Беларусі – немцы, у Крэмлі – Сталін, а ва ўрадавым гатэлі стогадовае пушчанскае дзіцё пахваляецца чарговым здабыткам. І тут нарэшце не вытрымлівае памяркоўны і талерантны Кузьма Чорны:

– А навошта табе, дзед, у тваіх пушчах Палесся такая дарагая рэч?

– Як гэта навошта! – шчыра здзіўляецца Дзед Талаш. – Ды хіба не разумееце, што ніз таго плашча можна адрэзаць і дабрачыя боты пашыць, а з астатняга спраўная куртка атрымаецца!..

Як амерыканскі гангстэр Меер Ланскі ахвяраваў грошы на Гарадзенскую Харальную синагогу

Самыя сентыментальныя людзі ў свеце – прафесійныя крымінальнікі. Ці не кожны бязлітасны бандыт і спрактыкаваны забойца будзе натхнёна пахваляцца сваімі крывавымі справамі, але варта такому паслухаць блатную баладу ці пачытаць шчамлівы вершык – злачынца абавязкова расчуліцца і пусціць слязу.

Знакаміты амерыканскі гангстэр Меер Ланскі ніколі не вызначаўся ані душэўным сентыментам, ані настальгічнымі комплексамі. Правінцыйная Гародня, дзе Меер з’явіўся на свет ці то пад прозвішчам Шушланоўскі, ці то як Сачаўлянскі, да прасветленых сентыментаў асабліва не схіляла: заняўдбаная халупа ў раёне Пярэспы, суворы рабі Мардэхай у Харальнае синагозе, а па вялікіх святах – фаршыраваны шчупак у выкананні цёці Хасі...

Вось сям’я Шушланоўкіх-Сачаўлянскіх і з’ехала да Нью-Йорка, дзе сам Меер прайшоў няпросты жыццёвы шлях ад шараговага вулічнага гоп-стопніка да караля крымінальнага свету Злучаных Штатаў. Падчас Сухого закону залатая зорка гарадзенца заззяла па-над хмарачосамі Усходняга ўзбярэжжа недасяжным могом-довідам. Уплывовыя мафіёзі Багсі Сігал, Лакі Лючыяна, Карла Гамбіна аддана выконвалі ўсе ягоныя загады. Нават сам Аль Капоне – і той лічыў за гонар працаваць з Ланскі.

Прытым сам Меер не быў ані знаным кілерам, ані дасведчаным налётчыкам, ані таленавітым рэкецірам. Гарадзенскі жыд уладкаваўся ў «Коза Ностры» вельмі хітра: ён адно распрацоўваў крымінальны крэатыў і махлярскія інавацыі. Усе гэтыя распрацоўкі былі выключна эксклюзіўныя і самага найвышэйшага гатунку.

У ЗША лютуе новастворанае ФБР, гангстэры страляюць адзін у аднаго з «томпсанаў», з рызыкай для жыцця выкрадаюць мільянерскіх дзетак, а сам Меер сядзіць у сваім ўтульным чыкагскім офісе, круціць ручку арыфмометра і разважліва так прыкідае: вось калі з бутлегерства выцягнуць пяць мільёнаў даляраў і ўкласці іх у сетку падпольных казіно, а прыбытак пусціць на развіццё прастытуцыі ў Нью-Йорку, дык уся братва атрымае вельмі тлусты гешэфт. Праўда, і копам паганым давядзецца адкаціць, ды і сябры-італьяшкі таксама патрабуюць усё больш і больш...

Пры згадцы пра чарнамазых кампаньёнаў Ланскі пахмурнее і пачынае ціха, але выразна лаяцца на ідыш. Бо не разумее ані іх выбуховага тэмпераменту, ані экспансіўных учынкаў. Не, вы ж толькі гляньце на гэтых сентыментальных макароннікаў: адзін рэкецір штомесяц адсылае шалёныя сумы сваякам-галадранцам кудысь у Калабрыю, яшчэ адзін наёмны забойца аддана ахвяруе на оперны тэатр «Масіма» у Палерма, а трэці, прафесійны рабаўнік банкаў, зусім з глузду з’ехаў: згадаў, што ён праўдзівы каталік, і з гэтае нагоды падарыў фантастычную суму непалатінскай Архікатэдры!

Спрабаваў быў Меер тым недавумкам-гоям растлумачыць, што грошы трэба ўкладаць у пашырэнне наркабізнесу, развіццё прастытуцыі, вытворчасць фальшаванага віскі, ці хаця б у якія азартныя гульні, дык італьяшкі адразу ў позу: мама-мія, Санта-Лючыя, табе, пархатаму аіду, чалавеку без роду і племені, шляхотных сінёраў не зразумець!

І тут містэр Ланскі рашуча адстаўляе арыфмометр, распускае вузел галыштука, адкідае ецца ў фатэлі і мружыцца кудысь у празрыстую далечыню.

Гэта ён чалавек без роду і племені? Гэта ў яго, Шушланоўскага-Сачаўлянскага, няма ані родных магілаў, ані дарагіх сэрцу ўспамінаў? Ды яго родная Гародня ў сто разоў лепшая за нейкае там сранае Палерма!

Мафіёзі налівае сабе паўнюткую, як вока, чарку, куляе нагбом. Мружыцца, запальвае цыгару, зноў налівае, прыгдвае дзяцінства. Мілая халупа на ўзбярэжжы шумнацечнага Нёмана, бар-міцва старэйшага брата, найсмачнейшы ў свеце гефельтэ-фіш у выкананні цёці

Хасі... А якая ў Гародні прыгожая Харальная синагога з суворым рабі Мардэхаем! Цікава, жывы яшчэ той стары поц?

Па гангстэрскай шчацэ паволі спаўзае самотная празрыстая сляза, і пяшчотныя аблогі сантыменту здрадніцкі ахутваюць закарэлую душу. І Меер нарэшце разумее, што чарнадупыя сіньёры сапраўды маюць рацыю. А яшчэ разумее, што было б вельмі дарэчы ўцерці насы тае басоце-галоце. Ён шчоўкае пальцамі, і ў офісе нібы з паветра матэрыялізуецца двое маладых людзей ў модных капелюшах і доўгіх шэрых плашчах. Вельмі дасведчаныя гангстэры, хаця, канешне, свае браты-аіды.

Аіды яны аіды, але ўжо новай, амерыканскай фармацыі. Ідышу саромеюцца, да синагогі не ходзяць. Нават імёны свае перайначылі на амерыканскі капыл: Майкл і Сэм.

Ланскі дастае з сейфа дарагі скуруны кейс, ставіць на стол.

– Джэнтльмены, Коза Ностра даручае вам вельмі адказнае, але далікатнае заданне. Заўтра выпраўляецеся ў Стары Свет, у горад Гародню. У тамтэйшай Харальнай синагозе ёсць такі рабі Мардэхай. У гэтым кейсе – дзесяць тысяч даляраў. Аддайце яму гэтыя грошы і скажыце, што іх у знак павагі прыслаў маленькі Меер. Хай синагогу адрамантуе. А то што пра нас людзі падумаюць?

– Гародня? – перапытваецца гангстэр Майкл. – А гэта дзе, у Румыніі ці ў Сібіры?

– А Мардэхай – тамтэйшы мафіёзі? – прыкідае гангстэр Сэм. – Гародня – горад у Польшчы. Мардэхай – рабі ў синагозе. А вы, калі будзеце задаваць залішнія пытанні, скончыце сваю жыццё ў Іст-Рывер, – добразычліва абяцае Ланскі. – Усё зразумела?

– Усё зробім у лепшым выглядзе, бос! – абодва гангстэры выцягваюцца струмка. – «Мэшын-ганы» з сабой браць?

– Ша, джэнтльмены! – рухам дасведчанага шынкара асаджвае Меер. – Навошта вам там зброя?

– А можа таго містэра Мардэхая хто пакрыўдзіў... Дык мы хуценька! Мы ж не толькі за гешэфт працуем, але і з-за любові да мастацтва!

– Не трэба ў маёй Гародні шухер наводзіць. Кейс толькі аддайце – і сюды. І не забудзьцеся сказаць, што гэта, маўляў, ад маленькага Меера! Чакайце, чакайце... Фальшаваныя пашпарты і грошы на прадстаўнічыя выдаткі возьмеце ў Яшы Гузіка, майго менеджэра ў Нью-Йорку!

Наступным днём чыкагскія мафіёзі выпраўляюцца ў Стары Свет. А дарога чакае няблізкая. Параходам да Гамбурга, адтуль цягніком да Берліна, адтуль да Варшавы, і толькі з Варшавы – да Гародні.

Прыязджаюць містэр Майкл і містэр Сэм на месца, селяцца ў найлепшым гатэлі на Раскошы. І думаюць-маракуюць: што ж гэта за такі страшны аўтарытэт, той рабі Мардэхай, калі сам Меер Ланскі яму плаціць, ды яшчэ такую суму?!

А дзесяць тысяч баксаў на тыя часы – шалёныя грошы. Кошт модных скураных чаравікаў на Манхэтане – адзін даляр. Прадстаўнічы браніраваны «лінкольн», на якім сам прэзідэнт Гувер катаецца – крыху даражэй за трыста. За тысячу даляраў можна набыць шыкоўнае бунгала ў Фларыдзе. А ўжо за дзесяць тысяч не тое, што Харальную синагогу адрамантаваць – усіх гарадзенскіх паліцыянтаў можна скупіць, усю Дэфэнзіву, дый яшчэ на маршалка Сейма застанецца!

І вось гангстэры са скураным кейсам, набітым далярамі, знаходзяць гарадзенскую Харальную синагогу, а ў ёй – рабі Мардэхая. Сімпатычны такі дзядок з доўгай сівой барадой, у шырокім чорным капелюшы і зашмальцаваным лапсердаку. Ну проста прарок Самуіл у крэсавым фармаце! Глядзіць гэты крэсавы Самуіл на заморскіх гасцей і добразычліва так кажа:

– Шалом, панове чыкагскія гангстэры! Шчыра вітаю пана Майкла! Вельмі рады бачыць пана Сэма! Вы да мяне ад пана Меера Ланскі?

– Так, – разгублена пацвярджаюць чыкагскія гангстэры.

– Гэта ў каторага цёця Хася на Пярэспе жыла і з нёманскага шчупака самы смачны геф-эльтэ-фіш гатавала? – на бездакорным местачковым ідыш удакладняе рабі Мардэхай. – Памятаю, памятаю такога... І вы што, хочаце сказаць, што гэты шлімазл заахвяраваў на нашу Харальную сінагогу дзесяць тысяч даляраў?

У чыкагскай братвы паціху адвісаюць сківіцы. Не, сапраўды – нешта тут не тое. Напэўна, ніякі гэта не рабі, а круты мафіёзі, куды страшнейшы за Джона Дылінджэра і Аль Капоне разам узятых. Ці сапраўды нейкі прарок, калі ўсё пра ўсіх ведае? Нездарма абачлівы бос вырашыў яму плаціць. Што ні кажы, а наш Меер – крымінальны інтэлектуал, мозг мафіі... сапраўдны аідышэ копф!

Гангстэры нервова торкаюць кадыкамі, ліхаманкава прыгадваючы слоўцы на паўзабытым імі ідыш. Нарэшце, пацвярджаюць: так, містэр Ланскі шчырааддана просіць прыняць гэтую дробную і нязначную суму ў знак вялікай павагі да містэра Мардэхая на рамонт Харальнай сінагогі, і...

– Прабачце, панства! – эфектным рухам перапыняе маладых бандытаў стары рабі. – Але ўзяць вашыя грошы я не магу ані ў якім разе. Гэта атрымаецца амаральна. Наш Меерчык зарабіў іх злачынным шляхам, праз бутлегерства, прастытуцыю і наркотыкі. Калі я вазьму ад яго такія грошы, дык што наш кагал пра мяне падумае?! Так што забярыце ваш модны чамадан і адвясце яго назад. Шчаслівай дарогі!

Пасля гэтых словаў чыкагскія госці імгненна ператвараюцца ў саляныя слупы, на манер старазапаветнай Лотавай жонкі. Ужо лепш бы гэты страшны прарок-мафіёзі спаслаў на іх усе Дзесяць Стратаў Ягіпецкіх і нават якую Адзінаццатую прыдумаў... Ды што тыя страты?! Лепш бы іх ў турму «Сінг-Сінг» выправілі, на дваццаць пажыццёвых тэрмінаў!

Толькі б забраў гэтыя паганыя даляры.

Вяртацца ў ЗША, не выканаўшы загаду, ім катэгарычна нельга. Бо самае лепшае, што кожнага там чакае – хуткая смерць з дваццаціфунтовай цаглянай на шыі у водах Іст-Рывера. Пра горшае лепш увогуле і не думаць. Коза Ностра падобнага не даруе.

А старэнькі Мардэхай, каб у яго павыпадалі ўсе зубы, і застаўся толькі адзін для зубнога болю, пасміхаецца хітрым змеем і ўдакладняе:

– Вы, маладыя людзі, напэўна хочаце дазнацца, адкуль я ўсё ведаю? Дык яно вельмі проста! Менеджэрам у вашага Ланскі працуе такі Яша Гузік з Менску. Гэты Яша па сакрэце раскажаў пра ваш візіт кантару бруклінскай сінагогі Нохіму Шапіру, таму самому Нохіму, які мае крэдыт у лаўцы Абрама Кацнэльбогена. Жонка Абрама – сяброўка Фіры Ліхтэн, а яе муж, цырульнік Борух грае ў прэферанс з Гіршам Альтшулерам. Гірш, хаця і хасід, але з вельмі прыстойнай сям’і, а таму Арон Зісман з ім сябруе. Арончык жыве ў адным доме са Шмулем Каплунам, маім стрыечным братам. А са Шмулем я акурат заўчора меў сувязь па трансатлантычным тэлефоне. А вы там са сваім Меерам, напэўна, вырашылі, што я стары поц?..

...Што адбылося з чыкагскімі гангстэрамі далей, дакладна невядома. Паводле адной версіі, іх па хуткім часе завербаваў Іншаземны аддзел НКВД. Спрактыкаваныя забойцы «Коза Ностры» бязлітасна стралялі трацкістаў, белагвардзейцаў ды іншых збеглых ворагаў народа па ўсёй Еўропе. Паводле другой, гангстэр Майкл і гангстэр Сэм так і засталіся ў Гародні, дзе атабарыліся пад сваімі сапраўднымі імёнамі Мойша і Шлёма. Купілі на грошы са скуранага кейса ўсю мясцовую паліцыю з Дэфэнзівай, выправілі адпаведныя дакументы, а на рэшту прыдбалі кашэрную рэстарачыю. У якой, між іншым, падавалі і гефельтэ-фіш з нёманскага шчупака, амаль такога, як гатавала цёця Хася з Пярэспы.

Абедзве версіі цалкам праўдападобныя.

Што да самога Меера Ланскі, дык ягоны сантымент да Радзімы з цягам часу толькі ўзмацніўся. У 1939 годзе знакаміты мафіёзі прыбыў на Кубу, каб ўкатаць тамтэйшага дыктатара Бацісту на дазвол сеткі казіно. Акурат у гэты час у порт Гаваны прыйшоў карабель са Старога Свету з жыдамі – уцекачамі ад нацыстаў, сярод каторых было нямала ўрадженцаў Гародні.

Кубінскія ўлады доўга не давалі дазволу прыстаць да берага, пакуль мафіёзі не сплаціў тым бананавым карупцыянерам па пяцьсот даляраў за кожнага імігранта.

Менавіта з тых часоў на Кубе з'явілася і яўрэйская дыяспара, і нават колькі сінагогаў. Прытым адна з іх, як сцвярджаюць знаўцы, вельмі нагадвае Харальную сінагогу ў Гародні.

І, што характэрна, усе выдатна ведалі, хто прафінансаваў тое будаўніцтва...

Як адзін падпіты ўкраінскі парубак да смерці напалохаў трох прэзідэнтаў

Цяпер ужо мала хто можа згадаць, чым запомніўся другі ўкраінскі прэзідэнт Леанід Данілавіч Кучма. Нейкі шалёны маёр-ахоўнік з самапальнай «праслушкай», нейкі журналіст з адрэзанай галавой, скандальная кніга «Україна не Росія» і данецкі крымінальнік, так неабачліва абраны Леанідам Данілавічам у якасці палітычнага спадкаемцы... Але ж Кучма сышоў у нябыт без крыві і гвалту, і ўжо толькі за гэта яго можна згадаць незласлівым ціхім словам.

Была ў Леаніда Данілавіча яшчэ адна сімпатычная якасць: як і большасць украінцаў, ён вызначаўся шчырай гасціннасцю. Больш за ўсё Кучма любіў прымаць гасцей у роднай вёсцы Чайкіна, што акурат непадалёк ад Чарнігава.

Менавіта ў Чайкіна ён і запрасіў у ліпні 2004 года калегаў з суседніх краін: Уладзіміра Уладзіміравіча Пуціна і Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнку.

Чайкіна пачынаюць марафеціць за тыдзень да прыезду высокіх гасцей. З райцэнтра прыганяюць асенізатарскую машыну: тэрмінова адпампоўваць лайно з прыбіральняў, каб прэзідэнцкія насы не пачулі вясковага смуроду. Падпраўляюцца хаты, фарбуюцца трава, кладзецца асфальт, канфіскуюцца самагонныя апараты. Сіласная вежа, званіца царквы і бусліныя гнёзды бяруцца пад асаблівы кантроль на прадмет варожых снайпераў. На ліхтарых усталёўваюцца прыхаваныя відэакамеры. Кучмаўскім аднавяскоўцам сувора загадана: падчас візіту прэзідэнтаў з хаты носу не казаць! Што значыцца, «а якщо нам Даниловича привітати захочеться?!» То энтузіязм мясцовага насельніцтва будучы выяўляць спецыяльныя людзі ў цывільным, так што сядзіце па хатах ціха і нават да вокнаў не падыходзьце! А то і прыстрэліць могуць...

Увечары ў сціплае Чайкіна гіганцкім вусенем уцягваецца картэж з прэзідэнцкіх «мерседэсаў», джыпаў з аховай і мікрааўтобусаў з халуямі. Аўтамабілі паважна абмінаюць вялізны валун з шыльдай «с. Чайкине – Батьківщина президента України Л. Д. Кучмы» і спыняюцца на вуліцы імя Л. Д. Кучмы. Малодшыя афіцэры Службы Бяспекі Украіны, пераапанутыя добрымі пейзажамі, шчыра вітаюць дарагіх гасцей. Расчулены Леанід Данілавіч шморгае носам, гледзячы, як жанчына-капітан з СБУ, пераапанутая этнаграфічнай Параскай, падносіць братам-славянам хлеб-соль, а мужчына-маёр у шараварах Казака Мамая, выдадзеных у капцёрцы той жа арганізацыі, прапануе прэзідэнтам спод з традыцыйным пачастункам: гарэлкай і салам.

Пуцін па-гаспадарску пераймае хлеб-соль, куляе кілішак, але ж сала толькі надкусвае і грэбліва сплёўвае. Украінцы ставяцца да гэтага з разуменнем: ну, маскаль, што з яго ўзяць?! Лукашэнка таксама атрымоўвае хлеб-соль, але ж чарку не бярэ. Украінцы шматзначна перазіраюцца: маўляў, гэты госць і без гарэлкі непрадказальны, а калі яму яшчэ і выпіць – тут праўдзівае «шаленства бацькі» пачнецца!

А Кучма на мігі паказвае славянскім братам: маўляў, розпргайце хлопці коней, відпочивайте, а ўвечары я вам сваю родную вёску пакажу!

Ад гэтай фразы ўкраінскія целаахоўнікі пачынаюць нервова торгоцца. Не, каб у мемурыяльнай кучмавай хаце сядзець і душэўна бухаць за славянскае адзінства – дык плюгавага Данілавіча на вечаровую экскурсію пацягнула! Але ж слова гаспадара – закон: трэба рыхтавацца. Пішчаць рацыі, правяраюцца комплексы хімічнай абароны, з Чарнігава верталётам дасылаюцца дадатковыя прыборы начнога бачання для апэратыўнікаў і каньяк з валідолам для кіраўніцтва. Расейскія і беларускія спецслужбоўцы таксама ліхаманкава рыхтуюцца да нечаканага прэзідэнцкага праменаду, але як менавіта рыхтуюцца, ані з гаспадарамі, ані адны з аднымі не дзеляцца, бо дзяржаўная таямніца!

І вось – ціхая ноч, светлая ноч, зоркі на небе, месяц па-над шатамі. Славянскія прэзідэнты нетаропка шпацыруюць паснулай вуліцай. Спрэс лірыка і рамантыка: «садок зелений біля хати», таполі на ўзбочынах, чарнабрыўцы ў палісадніках, карацей – «кохана спить, кохана

спить, піди збуди, цілуй їй очі»... Не стае толькі глэчыкаў на тынах, сланечнікаў на гародчыках і бандурыста за кадрам, але ж гэта ўжо відавочная недапрацоўка СБУ.

Класічны ўкраінскі краявід спараджае ў прэзідэнтаў розныя думкі. Пуцін цікавіцца – маўляў, а колькі ваша вёска, Леанід Данілавіч, за газ плаціць? Лукашэнка раіць – маўляў, трэба ў вашым Чайкіне аграгарадок зарганізаваць, і абавязкова – з Лядовым палацам. Але ж Кучма толькі змахвае самотную мужчынскую слязу, паволі святлее вачыма, і па вачах гэтых відно, што Данілавіч вось-вось танютка зацягне: «Ніч яка місячна, зоряна, ясная, відно, хоч голки збери!» І тут усе гэтыя тараса-шаўчэнкаўскія прыгажосці нечакана працінае стошаны шурпаты бас:

– Ёб вашу маць!

Кучма хаўкае, нібыта кульнуў паўнютку гранчак гарэлкі і памылкова гарэлкай жа запіў. Дзіка азіраецца, прачышчае пальцам вуха, азіраецца, нервова прыгладжвае далонню лысіну, шморгае носам, зноў азіраецца, і, нарэшце, утаропліваецца шалёным позіркам у Пуціна. А ў расейскага прэзідэнта выгляд такі, нібыта гімнастка Алена Кабаева запрапанавала яму павесіцца на сваіх стрынгах. І толькі Лукашэнка надзіва спакойны: у гэтага інтэлігента нервовая сістэма трэніраваная на свінафермах, мехстанцыях і ў райкамах партыі, там і не такія словы на сваю адрэсу давалася пачуць!

Паўза, аднак, доўжыцца нядоўга. Незалежна адзін ад аднаго прэзідэнты прыходзяць да высновы, што гэта, напэўна, нейкая галюцынацыя. Са славянскімі лідарамі такое раз-пораз здараецца, асабліва ўвечары, пасля ўдалага сумеснага саміту. А тое, што галюцынацыя менавіта калектыўная, залішні раз падкрэслівае іх сацыяльную еднасць. Гаспадар і госці робяць выгляд, нібыта нічога не пачулі і паволі шпацыруюць далей.

Праз якую хвіліну – зноў голаснае пажаданне полавой блізасці для прэзідэнцкіх маці, толькі цяпер на гэтае пажаданне накладваюцца куды брутальнейшыя пагрозы, а яшчэ – рытмічныя гукі ўдараў, і па гуках гэтых відавочна, што недзе зусім побач хтосьці кагосьці шалёна лупцуе. І тут Кучма, Пуцін і Лукашэнка нарэшце разумеюць, што падобная галюцынацыя двойчы паўтарацца не могуць нават з імі. Відавочна, што мацюгі з пагрозамі – прэлюдыя да тэракту. Чачэнскія баявікі, беларускія нацыяналісты, «Украіна без Кучмы», натаўцы-піндосы-еўрапейцы... Ад гэтых адмарозкаў усяго можна чакаць, і добра яшчэ, калі банальнага гранатамётнага стрэлу!

Прэзідэнты сінхронна разварочваюцца на сто восемдзесят градусаў і пад мацюглівы акампанімент рушаць назад, паволі паскараючы крокі. Па хуткім часе дэмарш ператвараецца ў ганебныя ўцёкі. А асветленай вуліцай ужо імчыць браніраваны мікрааўтобус з танаванымі вокнамі, каб як наймага хутчэй эвакуаваць усю тройцу з небяспечнага месца...

...Падчас сустрэчы трох прэзідэнтаў малады трактарыст Мыкола нудзіўся ў сваёй хаце ці не чатыры гадзіны. За гэты час ён прыгаварыў з бацькам колькі пляшак самагонкі, якія абачліва прыхаваў ад маці, а таксама ад мянтоў, эсбэвушнікаў і Службы аховы прэзідэнта Украіны. Самагонкі аказалася замала; а калі, зрэшты, яе зашмат бывае?! Вось Мыкола і вырашыў зганняць да суседкі і пазычыць. Бацька, вядома ж, паспрабаваў яго адгаварыць: маўляў, з гэтымі чартамі лысымі, што на сваіх «мерседэсах» папрыязджалі, абавязкова ў якую халэпу патрапіш... Горш за фашыстаў – нават тыя пад акупацыяй не забаранялі з уласнае хаты выходзіць! Ага, напалохаеш такога маладзёна нейкімі фашыстамі, а ўжо лысымі гарантамі – і пагатоў! Ён – здаровы гарны парубак, несапсаваны тэлевізійным гламурам і сталічнай разбэстай, выгадаваны на экалагічна чыстым перваку і сале, ён жа кроў з малаком, толькі-толькі з войска прыйшоў, яшчэ нават сваю моц на дзевак не растраціў...

Дый «дагнацца» вельмі і вельмі хочацца.

– Не сци, батько, – супакойвае Мыкола. – Я швидко. Якщо ці підори до світанку гуляти будуть, то нам тут тверезими сидіти?

Мажны парубак, надзьмуты самагоннымі парамі, падымаецца па-над сталом цяжкім дырыжаблем і ўпэўнена плыве праз сенцы на ганак. Спыняецца і бачыць абсалютна жахлівую карціну: проста па градах, прыгінаючыся да тыну, крадзеца нейкі дзіўны ўрод: яйкападобны шалом, бронекамізэлька, рацыя, і ўвесь ад галавы да ног абвешаны фантастычнага выгляду зброяй. Ці то іншапланетнік, ці то міжнародны тэарыст... Маладзён імгненна згадвае, як у войску афіцэр-выхавацель вучыў бараніць рідну неньку Украіну ад размаітых прыхадняў. А гэты, ці то марсіянін, ці то натавец, ці то якісь маскаль, на ўсе сто адсоткаў вораг: а то нашто ён грады топча, на каторых родная матка ад рана да рана рачкі стаіць?

Мыкола нядобра мружыцца, і тут ягоны позірк фіксуе доўгую жалязяку, вельмі прыдатную для абароны рідной ненькі. Жалязяка гэтая называецца «рысора ад трактара «Беларус». Першы ўдар бязлітасна збівае прыхадня з ног. Другі ўшчэнт разбівае яму шалом. Але ж урод у нейкі цуд падымаецца і, губляючы падчас уцёкаў рацыю, пісталеты, аўтаматы ды іншы тэарыстычны рыштунак, хаваецца ў дашчанай прыбіральні-«шпакоўні» і панічна зачыняецца з сярэдзіны. Азвярэлы маладзён з усяе моцы лупцуе ўласную прыбіральню важкай рысорай, і ягоныя ябукі мацярам усіх гэтых акупантаў гучаць брутальна, як бураковы самагон, і няўмольна, бы гетманскі прысуд.

Праз хвіліну на Мыколавым падворку ўжо былі аўтаматчыкі, гранатамётчыкі, дактары, сапёры, чорт, д'ябл і імгненна працверазелыя кіраўнікі СБУ. Што, тэарыста злавілі? Дзе? У сарціры зачыніўся? Выходзь, урод, зараз Пуціну пакажам, ён у нас па сарцірах найвялікшы спецыяліст!

Дзверы прыбіральні з пранізлівым рыпеннем адчыняецца, і адтуль выходзіць урод. Скрываўлены лоб, шалёныя вочы, запэцканая лайном бронекамізэлька... І чырвона-зялёны шэўрон на рукаве.

Гэта беларускія спецслужбоўцы літаральна за хвіліну да прэзідэнцкага праменаду вырашылі падстрахавацца і запусціць уздоўж маршрута ўзброенага кантралёра. Але ж чамусь так яго і не папярэдзілі, што бывае ва Украіне за непавагу да чужога майна.

Чым і спрычыніліся да псіхічнае траўмы адразу трох прэзідэнтаў.

II. Эўтэрпа. Муза лірычнай паэзіі і музыкі

Як Дзмітрый Шастаковіч хадзіў у Мінску на футбол

Ці не кожны праўдзівы творца – наступная ступень эвалюцыі курыцы, якая толькі што знесла яйка. Мэта курыцы – квахтаць пра сваё дасягненне на ўвесь куратнік, каб давесці, што плён ёйнай дупы – самы пукаты, прыгожы і вялікі ў цэлым белсвеце. Мэта пісьменніка, мастака і кампазітара – давесці цэламу свету, што плён ягонага генія самы таленавіты, крэатыўны і бліскучы, асабліва, у параўнанні з плёнам шэрых і бяздарных калегаў.

Дзмітрый Дзмітрыевіч Шастаковіч быў праўдзівым творцам, але пра свае творы гаварыць не любіў. У «геніі», у адрозненне ад шматлікіх калегаў з Саюза Кампазітараў, не запісваўся. На высокія трыбуны без дай патрэбы не пнуўся. Былі ў Дзмітрыя Дзмітрыевіча дзве тэмы, на якія ён мог размаўляць бясконца. Па-першае, які скончаны мудзіла старшыня Саюза Кампазітараў СССР Ціхан Хрэнікаў – сталінскі халуй і «сын гандлёвага работніка», як яго сам Шастаковіч называў. Па-другое – якая баявітая, бескампраміслівая і прыгожая каманда «Зеніт» Ленінград, які змястоўны футбол яна штораз дэманструе, і як прыемна глядзець на гэты футбол з трыбунаў.

Менавіта на любові да футболу Шастаковіч і пагарэў падчас сваёй творчае камандоўкі ў Мінск...

Трынаццатая сімфонія Шастаковіча «Бабін Яр» ці не адразу патрапіла ў шэраг падазроных і напаўзабароненых. Згадваць пра генацыд савецкіх грамадзянаў яўрэйскай нацыянальнасці ў шасцідзесятых гадах ўжо не рэкамендавалася; «праявы сусветнага сіянізму». Немаскоўская прэм'ера Трынаццатай сімфоніі першапачаткова мелася адбыцца ў Кіеве, што было б слушна, але ж тагачасны першы сакратар ЦК КПУ таварыш Падгорны адмовіўся катэгарычна: маўляў, нам гэтых жыдоўскіх енкаў у сталіцы савецкай Украіны не трэба! А вось тагачасны першы сакратар ЦК КПБ таварыш Мазураў чамусьці паставіўся да мажлівай прэм'еры ў Мінску паблагліва. Можа, не зусім разумеў, што такое сімфонія, і чым яна адрозніваецца ад оперы. Можа, прыгадаў сваё гомельскае юнацтва і шматлікіх сяброў-яўрэяў. А можа, проста нападпітку быў. Карацей, праявіў тыповую палітычную блізарукасць. І вось у сакавіку 1963 года Дзмітрый Дзмітрыевіч прыязджае ў Мінск. Сустрэкаюць яго, як і мае быць, на чорнае «Волзе». І вязуць у цэкоўскі гатэль «Беларусь», які на той час месціўся акурат насупраць стадыёна «Дынама». Шастаковіч паспешліва раскладае транты, прымае душ і неадкладна выпраўляецца на рэпетыцыю.

На першы погляд, зала, як зала: класічная плюшавая заслона, ампірныя аздобы па сценах. Але на калідорах і ў фаязіс чамусьці панавешана процьма партрэтаў Фелікса Эдмундавіча і шчытоў з перакрываваемымі мячамі. Дый публіка, якая прыйшла на рэпетыцыю, нібы з калгаснага інкубатора: аднолькавыя індпашываўскія стройчыкі, аднолькавыя шклянныя вочкі.

Дзмітрыю Дзмітрыевічу становіцца ніякавата. Не, ён канешне, чуў пра любоў беларусаў «да парадку», бо Шастаковічы – з тутэйшае шляхты, дый дзед кампазітара браў удзел у антымаскоўскім паўстанні Кастуся Каліноўскага. Але ж каб «парадак» с'ягаў ступені татальнай уніфікацыі!?. І тут высвятляецца, што нічога да прэм'еры не гатова. Аркестравых партый няма, клавiру няма, нават пюпітраў для ўсіх аркестрантаў бракуе. У дадатак да ўсяго, Дзяржаўны хор БССР катэгарычна адмаўляецца браць удзел у канцэрце. Міністр культуры БССР таварыш Кісялёў морду ад Шастаковіча адварочвае і не вітаецца дэманстратыўна, нібы не ведае, хто гэта такі. Друкарня атрымлівае загад з ЦК КПБ – тэрмінова спыніць вытворчасць афішаў. Прэм'ера пад пагрозай зрыву; пэўна, пільныя ідэолагі з Масквы ўжо патэлефанавалі малодшым мінскім братам пра падступную сіянісцкую правакацыю. А то і Галоўкампазітар СССР

Ціхан Мікалаевіч Хрэннікаў вырашыў уласнаручна прыціснуць атрутную шчупальцу сусветнай жыда-масонскай змовы...

Пачынаецца рэпетыцыя аркестра. Музыкі не трапляюць у такт. Дырыжор злосна ломіць палачку за палачкай. Публіка ў індпашываўскіх стройчыках паглядае на Шастаковіча, нібы атрад эсэсаўскіх карнікаў на палоннага беларускага партызана. Карацей, сумбур замест музыкі. І ад усёй гэтай бязглуздзіцы, і ад напружаных пысаў меламанаў у цывільным, і ад падазронных шчытоў з мячамі Шастаковічу канчаткова становіцца пагана. Ён даручае разабрацца з усім гэтым безладдзем дырыжору, а сам спяшаецца на свежае паветра. Трэба яшчэ высветліць, што ж гэта за такая дзіўная зала, і што за публіка на рэпетыцыі сабралася!

Першае, што бачыць кампазітар – такую прыгожую шылдачку каля дубовых дзвярэй: «Клуб ім. Дзяржынскага КДБ БССР».

Шастаковіч адразу згадвае пра свайго сябра Саламона Міхоэлса, які акурат пятнаццаць гадоў таму загінуў у Мінску, дзякуючы такім васьм хлопчыкам з гарачымі сэрцамі, шклянымі вочкамі і непрыстойна доўгімі рукамі. Пра прыяцеля-піяніста Рудольфа Керара, якога «органы» за нямецкае прозвішча пасадзілі. І пра шмат чаго яшчэ. І, як у кожнага нармалёвага чалавека, у кампазітара першае жаданне – бегчы з гэтага гадзюшніка падалей. Куды? Ды хаця б у свой гатэльны нумар!

А дарога ад Палацу Дзяржбяспекі да тагачаснага гатэлю «Беларусь», як не круці – толькі ўздоўж стадыёна «Дынама». Каля стадыёна – вірлівы натоўп. Футбольны фанат Шастаковіч, натуральна, цікавіцца – а хто з кім? Ды наша мінскае «Дынама», кажуць, якое раней «Беларусь» называлася, супраць маскоўскага «Спартак».

– «Спартак»? – перапытваецца кампазітар, і ягоныя вочы пад акулярамі з біфакальнымі лінзамі запальваюцца лютай нянавісцю; як і мае быць для праўдзівага фаната «Зеніта», маскоўскі клуб для яго – вораг нумар адзін.

Да таго ж, калі мінчане выйграюць сёння ў «мяса», дык роднаму «Зеніту» гэта будзе адно на карысць, з улікам турнірнай табліцы.

Тут і вагацца не варта – ісці ці не ісці! На стадыёне дакладна музыказнаўцаў у цывільным не будзе. Як і партрэтаў Дзяржынскага...

Касы ўжо зачынены, але ж госцю неверагодна шанцуе. Нейкі пралетар у кепцы прапануе: маўляў, у яго залішні квіток, сябручка жонка не пусціла... Дык купляеш, інтэлігент?

І вось Шастаковіч сядзіць на самых таных месцах стадыёну «Дынама», акурат за футбольнай брамай, побач з дабрадзеям-пралетарам. Усе імпэтна падтрымліваюць «Дынама» Мінск. Мяч у Савосцікава, ён пасуе Арзамасцаву, той вытанчаным фінтам абводзіць нейкага спартакаўца, аддае пас Малафееву проста ў штрафную, яго збіваюць... Пенальці?..

У СССР футбол паспяхова замяніў паспалітаму людству рэлігійныя рытуалы і народныя традыцыі, і таму абурэнне з прычыны непрызначанага пенальці – адзіная дазволеная форма грамадскага пратэсту. Як гэта «парушэння не было», яго ж у штрафной пляцоўцы скасілі! Было, яшчэ як было, гэты казёл у чорным адмыслова маскалям падсуджвае, як і заўсёды!

Стадыён, нібы па камандзе, падываецца і раве: «Суддзю на мыла!» Пралетар у кепцы лаецца нецэнзурна. Шастаковіч таксама неверагодна абураны. Але ж эмоцыі выяўляе куды больш культурна:

– Прадай свісток, купі акуляры! – лямантуе.

Трыбуны паглядаюць на яго са шчырай павагай: ты ж глядзі, інтэлігент, а разбіраецца!

У перапынку ўражаны пралетар добразычліва прапануе новаму знаёмцу папіць піўка. Купляе «Жыгулёўскае», здзьмухае шум. Выцягвае нейкую пляшку, ад якой тхне першабытным перваком.

– З роднай вёскі прывёз! – шчасліва мружыцца пралетар. – Алё, ціліхент, давай свой куфаль, я і табе ў піва падлію для мацунку!

Адмовіцца няёмка: субяседнік са шчырай душой. Дый савецкаму кампазітару трэба бліжэй быць да народа!

Аматыры футбалу смакуюць піва з самагонкай і абмяркоўваюць турнірную табліцу чэмпіянату СССР. Інтэлігент у акулярах дэманструе ну проста неверагодную эрудыцыю: словы «хаўбэк», «афсайд», «карнёр», «сухі ліст» сыплюцца з яго, бы з футбольнага каментатара.

І тут здараецца катастрофа...

— А ў нас у «Зеніце»... — пачынае Шастаковіч і прыкусвае язык, бо разумее, якое глупства ляпнуў.

Пралетар адстаўляе піва і нядобра мружацца на выпадковага знаёмца. Пачынаецца спрэчка. Як і мае быць, праз хвіліну фанат «Зеніта» атрымлівае ў вуха. Акуляры лятуць у адзін бок, шапка ў другі, а ахвяра ляжыць у калюжыне. Пралетар уцякае, а Дзмітрыя Дзмітрыевіча з калюжыны выцягвае міліцыянт.

— Вашы дакументы? — цікавіцца.

Пашпарта ў кампазітара з сабой, натуральна, няма — не прасякнуўся яшчэ «беларускім парадкам». Ці то ў цэкоўскім гатэлі «Беларусь» забыўся, ці то ў Клубе імя Дзяржынскага...

— Я — кампазітар Шастаковіч! — кажа кампазітар Шастаковіч.

— Ну і што? — ніжа плячыма мент. — А я сяржант Шмонаў. Пайшлі ў райаддзел. Паглядзім, які ты кампазітар.

Шастаковіч пад локаць прыводзяць у мянтуру. І сяржант дакладае начальніку, што ім затрыманы нейкі антысавецкі элемент, хуліган і, у дадатак да ўсяго, алкаголік. Як гэта «не алкаголік»? Вы яго, таварыш маёр, самі панюхайце! Нажлукціўся, падлюка, да тае ступені, што прылюдна валяўся ў калюжыне. Зневажаў сваім выглядам гонар і годнасць савецкіх грамадзянаў. Вось пры Сталіне яго бы ведаеце, куды?

— А яшчэ кажа, што ён гэты... архітэктар! — грэбліва пасміхаецца сяржант.

— Ды не архітэктар, а кампазітар! — добразычліва папраўляе Шастаковіч. — Вы што — «Ленінградскую сімфонію» не чулі? Не? Ну, тады вось гэта: «Нас утро встречает прохладой, нас ветром встречает река. Кудрявая, что ж ты не рада веселому пенью гудка?» — сціплым такім тэнарком зацягвае Дзмітрый Дзмітрыевіч. — «Песня о встречном». Чулі такое?

Начальнік райаддзела паглядае на правапарушальніка падазрона. Прозвішча «Шастаковіч», ён, вядома ж, чуў. Калі тэрміновую службу ў Асаблагу ў 1948 годзе праходзіў, на палітінфармацыі ўсяму ўзводу «Праўду» чыталі, Пастанову ЦК ВКП (б) «Аб оперы «Вялікая дружба» Вано Мурадэлі». Тамака прозвішча Шастаковіч акурат і згадвалася. Антынародны кампазітар. Фармаліст. Аўтар шэрагу нізкамастацкіх твораў. Нізкапаклоннік перад Захадам. Гэты, як яго... ціпа касманаўта... Во, касмапаліт!

— Я лаўрэат пяці Сталінскіх і адной Ленінскай прэміі! — ганарліва нагадвае Шастаковіч.

Міліцэйскі начальнік пільным вокам аглядае затрыманага і недаверліва крывіць вусны. На правапарушальніку таннае паліто з пісягамі свежага броду. Шапка з невядомага навуцы звера. Акуляры з пабітым шкельцам. І смурод вясковага первака з «Жыгулёўскім» на ўвесь райаддзел. Так лаўрэаты не выглядаюць. Пэўна, нейкі інжынерышка з Трактарнага ўзяў на грудзі залішняга, вось і яго і пераклініла.

Але ж у жыцці ўсякае здараецца. Неяк таксама падпітага інтэлігента ў акулярах адлавілі, хлусіў, што партарг скабяной майстэрні. Высветлілася, што не хлусіў.

Тут, безумоўна, варта правесці следчы эксперымент. Маёр выцягвае з-пад стала дыктавую гітару-шасцыструнку, абклееную прыгажунямі, выразанымі з часопіса «Огонёк».

— Так, з Маі Крышталінскай ці Эдзіты П'ехі што-небудзь можаш збацаць? Не? Ну дык не звяздзі! Кампазі-і-ітар ён. Шмонаў, адвядзі яго ў камеру...

Шастаковіч нудзіцца ў камеры да вечара. І свеціць яму стандартныя пятнаццаць сутак. Скандал. Рэпутацыя. Пляма на партбілеце. А гэта значыць, што ні пра якую прэм'еру Трынаццатай сімфоніі ў Мінску і гаворкі не можа быць. На радасць маскоўскім ідэолагам. Цяпер затры-

маны згодны на ўсё: пасміхацца гэбэшным мудзілам, сядзець у адным прэзідыуме з Ціханам Хрэннікавым, пісаць кантаты пра Радзіму і Партыю. І нават стаць прыхільнікам маскоўскага «Спартака». Не, ну апошняе, вядома ж, перабольшванне, але ж і камера тут смярдзючая, і кліенты нейкія сінія-сінія ад татуіжаў... Відавочна не меламаны!

Начальнік райаддзела ўжо збіраецца дахаты, калі на стала яго бомкае тэлефон. Напэўна, жонка-сцярова, бо заўсёды ў такі час тэлефануе, пільнуе, каб пад канец працы не нажлукціўся.

– Алё-ё-ё... – лісліва дыхае ў трубку маёр.

– Прыміце тэлефанаграму з апарату Цэнтральнага Камітэту камуністычнай партыі БССР, – трыбунальным металам азваецца трубка. – У Мінску бяспследна знік сусветна вядомы савецкі кампазітар Дзмітрый Шастаковіч. Не выключаюцца правакацыі заходніх спецслужбаў. Справа на асабістым кантролі таварыша Мазурава. Усяму асабавому складу мінскай міліцыі тэрмінова адкласці ўсе справы і заняцца пошукамі. Запісвайце арыенціроўку...

І тут маёр упершыню разумее, што поўная страта гравітацыі здараецца не толькі з савецкімі касманаўтамі. Голас імкліва падкідае яго да столі, кавадлам б'е ў вушы, у пысу, у патыліцу, у грудзі, у геніталіі, пад дупу і гэтак жа імкліва нізрынае на падлогу. Праваахоўнік з ціхім і сарамлівым цурчэннем абсікваецца. Проста ў мокрых штанах ён бяжыць у камеру і выводзіць арыштаванага на волю. Чысціць падсохлы бруд з ягонага паліто, расказвае пра сваю палымную любоў да лаўрэатаў Сталінска-Ленінскіх прэмій, да ўсялякіх антынародных інтэлігентаў, фармалістаў і касмапалітаў, абяцае ўласнаручна застрэліць сярганта Шмонава з табельнага «макарава», садзіць Шастаковіча ў міліцэйскі «Масквіч» і вязе ў гатэль «Беларусь»...

...Прэм'ера Трынаццатай сімфоніі прайшла ў Мінску з шалёным поспехам. Зала апладала стоячы. Аўтара выклікалі на «біс» разоў пяць. Праўда, «Советская Белоруссия» традыцыйна абліла геніяльнага кампазітара брудам: маўляў, і сімфонія «так сабе», а сам Шастаковіч «задачу партыі і ўраду не выканаў».

Зрэшты, Дзмітрый Дзмітрыевіч, як чалавек разумны, падобных газет не чытаў. А калі б такое пра сябе і прачытаў – не надта б і пакрыўдзіўся. Не любіў ён абмяркоўваць свае творы. Бо ў мастацкім развіцці пайшоў значна далей за шматлікіх калегаў, якія так і засталіся на другой ступені эвалюцыі пасля курыцы-нясушкі.

У сталіцу савецкай Беларусі кампазітар Шастаковіч прыязджаў яшчэ разоў пяць. І з канцэртамі, і проста так. Але ж і мінскі стадыён «Дынама», і комплекс КГБ БССР на Ленінскім праспекце абыходзіў, як той казаў, свінячымі сцежкамі...

Як стукач Беларускага сімфанічнага аркестра здрадзіў Радзіме

Савецкія грамадзяне, як вядома, падзяляліся на дзве асноўныя катэгорыі: на тых, хто стучаў, і тых, на каго стучалі. Стукачы шчыравалі паўсюдна: ад турэмных камер і да абкамаўскіх кабінетаў, ад шахцёрскіх брыгад і да бамбардыровачных экіпажаў. Нават у міліцыі і ў пракуратуры – і тое былі свае стукачы.

Беларускі сімфанічны аркестр, натуральна, не стаў выключэннем. А як жа так можна, каб савецкі працоўны калектыў існаваў без уласнага стукача? Штат вялікага сімфанічнага аркестра – больш за сто чалавек. Усе спрэс творчыя і амбітныя, з вытанчанымі густамі і багемнымі звычкамі, а, значыцца, схільныя да маральна-побытавай распусцы. Ці, чаго горш – да плявузгання на палітыку партыі. Вось аркестравы стукач і пільнаваў, каб музыкі ў вольны час не чыталі дысідэнтскай літаратуры, не расказвалі палітычных анекдотаў і не пілі зашмат гарэлкі.

Выглядаў той стукач панура, бы кастрычніцкая слата: зацёрты пінжачок з абвісьлымі гузікамі, бляклія вочкі пад залатымі акулярамі і поціск рукі, падобны да дотыку кажана ў сутарэнні. Звычайны эрзац-інтэлігент з музычным ухілам... У сімфанічным аркестры ён граў на талерках; дзынь-бабах! На палітзанятках старана канспектаваў пра міжнароднае становішча; цягнуў руку і набіраў балы. Затое ў курылцы беспакarana і правакацыйна расказваў, як люта ён ненавідзіць савецкую ўладу і як даўно марыць зваліць куды «за бугор». Натуральна, ніхто з калегаў-аркестрантаў стукачу веры не даваў, бо паскуду тую даўно ўжо падлавілі і выкрылі. Але й зрабіць з ім нічога не маглі: ад сексота стараліся трымацца падалей, не раўнуючы, як ад хворага на паршу...

У 1976 годзе Беларускі сімфанічны аркестр афіцыйна запрашаюць у турнэ па Заходняй Нямеччыне. У філармоніі пачынаецца падрыхтоўчая ліхаманка: партарг складае характарыстыкі, прафарг зацвярджае спісы, лектары-прапагандысты распінаюцца на палітзанятках пра «свет капіталу, свет бяспраўя». Музыкі закідаюць аркестравыя партыі, ціхенька мацюгаюцца і завучваюць напамяць «Правілы паводзінаў савецкіх грамадзянаў у капіталістычных краінах». А музыкантскія анкеты тым часам праганяюцца праз шматлікія фільтры і прасвятляюцца бязлітаснымі рэнтгенамі.

Нашага стукача выклікаюць на канспіратыўную кватэру, дзе куратар «адтуль» напампоўвае яго інструкцыямі, не раўнуючы, як руплівая гаспадыня шпігуе часныком свіную рульку: эксплуатацыя пралетарыяту!.. агрэсіўны блок НАТА!.. неафашысцкія шабашы!.. полавыя кантакты з іншаземцамі раўназначныя здрадзе Радзіме!.. Зразумеў, не?!.. То пільнуй!

Сексот аддана кругліць вочы – маўляў, усё сумленна зраблю і ўсіх чыста пазакладаю!

Вось і добра, лагоднее куратар... А яшчэ не забудзься потым даць справаздачу пра маральна-побытавую разбэсту ў вашым працоўным калектыве... м-м-м... і пра мажлівую кантрабанду таксама. Шчаслівай дарогі!..

У дарозе аркестранты, як і мае быць, выцягваюць пляшкі і смочуць патроху, каб, крый Божа, партарг, прафарг і інспектар аркестра не дазналіся! Тым больш, што наперадзе дзяржаўная мяжа, на якой трэба выглядаць прыстойна. Кампаніі стыхійна самаарганізаваліся па купэ яшчэ ў Мінску – згодна са сталымі унутрыаркестравымі сувязямі, асабістымі сімпатыямі і алкагольнымі ўпадабаннямі.

А вось стукача з усіх кампаній культурна выстаўляюць. У скрыпачак нібыта інтымныя сакрэты, віяланчэлісты нахабна маняць, што ніякай гарэлкі ў іх няма, а саліст групы валторнаў дык увогуле дэкларуе адкрытым тэкстам: маўляў, калі ты адмыслова прыстаўлены да нас, каб пра стаўленне да савецкай ўлады выпытваць – дык дачакайся палітзаняткаў, там з лектарам і дыскутай!..

Небарака-стукач адчувае сабе, не раўнуючы, што той ліс, якога адважныя пеўні задзяўблі і выгналі з куратніка. Тое, што ягоная сексотцкая сутнасць ні для каго не сакрэт, шпег выдатна ведае. Ведае пра гэта, напэўна, і ягоны куратар. Аднак інфарматараў у куратніках трымаюць не толькі на тое, каб яны даносілі на асмялелых птушак, але й проста дзеля страху. А вось нашага сексота не толькі не баяцца – з яго пагарджаюць і нават кпяць! І, прытым, з кожным днём ўсё смялей і смялей. Трэба, нарэшце, паказаць гэтым недадумкам, хто ў Беларускім сімфанічным аркестры гаспадар!..

Пакрыўджаны ў найлепшых пачуццях стукач маркотна грызе пазногці, працірае рукавом акуляры і песціць планы помсты...

Пасля каскада памежна-мытных ліхтугаў музыкі нарэшце дабіраюцца да «бундэса». Тыя, хто на Захадзе ўпершыню, хаўкаюць агламошана: бліскучыя лімузіны, вітрыны з прыгожымі трантамі, каўбаса пяцідзсяці гатункаў і без ўсялякай чаргі... Але ж ўголас таго захаплення не выказваюць: дысцыплінавана перасоўваюцца ў складзе групы і размаўляюць стрымана і фальшыва пра нешта пабочнае. Тыя, хто на замежных гастролях не ўпершыню, дзелавіта выцягваюць з загашнікаў «Сталічную» з вінтавой закруткай, каторую дазволена браць за мяжу па дзве нуль-пяць на чалавека, і прыкідаюць, дзе б яе павыгодней загнаць, каб да жабрацкіх камандовачных пфенінгаў дадаць колькі дзсяткаў паўнаватасных дойчмарак на падарункі родным і блізкім.

Сексот разумее: цяперашні час – найпрыдатнейшы, каб парахавацца. У вялікім сімфанічным аркестры абавязкова знойдзецца які-небудзь несвядомы элемент, які прывёз з сабой не толькі гарэлку. Стукач бадзеецца па гатэльных калідорах, абцірае сцены і быццам бы няўзнак заходзіць у нумары да аркестрантаў: прабачце, а ў вас запалак няма? і штопару таксама? можа, залішняю шкляначку пазычыце? І зыркае, мярзотнік, з-пад сваіх акуляраў памыйным пацучком – што ў каго на сталае, што пад сталом, што з-пад падушкі выторкваецца...

У саліста групы валторнаў шпегу нарэшце шэнціць: гаспадар не паспявае сунуць у кішэню нешта бліскучае і дробненькае. Ну-ка, ну-ка, пакажы... Царскі чырвонец?!.. А-ёй!..

Стукач паглядае на злачынцу дакорліва і красамоўна – маўляў, і так усё зразумела. Той у ступары: вышэптвае мудрагелісты мацюг, звужае вочы і сціскае кулак... але стрымліваецца. «Маральны кодэкс будаўніка камунізму» ён выдатна ведае, а цяпер акурат той момант, калі гэты кодэкс можа перакуліцца ў крымінальны. Злачынца вагаецца, уздыхае, пераступае з нагі на нагу... і працягвае чырвонец нязванаму госцю. Забірай, сука, толькі не кажы нікому! Дамовіліся?!..

Чырвонец выглядае надта прывабна. І загнаць яго ў «бундэсе» можна за сур'ёзныя грошы... калі ніхто не дазнаецца. А калі дазнаецца? Дзе гарантыя, што ў Беларускім сімфанічным аркестры іншых інфарматараў няма?! Дый тутэйшыя ювеліры і нумізматы ўсе, як адзін, завербаваныя заходнімі спецслужбамі, нават куратар пра гэта неяк папярэджаў... То сапраўды лепш не звязвацца!

А таму сексот праз настояную драматычную паўзу прамаўляе пранікнёна і нават пакрыўджана: маўляў, як ты мог падумаць? Мы ж сябры і калегі... хіба не разумеш?!..

Ды ўсё я разумею, безцарамонна перапыняе валтарніст, проста ссыш з тым чырвонцам звязвацца! Што хочаш за сваё маўчанне?.. Прастаўлюся – добра?... Дамовіліся, дзве скрыні «белай», адразу, як у Мінск вернемся.

Што...

Менавіта ту-у-ут???!!!..

Валтарніст, агаломшаны бязлітасным ультыматумам, ляціць да карэфанаў-духавікоў і праз адборныя мацюгі енчыць: калегі, ратуйце!.. Калегі карпаратыўна салідарызуюцца: хрэн з ім, хай кожны па пляшцы скінецца – затое сумленне застанецца чыстым!.. А яшчэ салідарызуюцца ў тым, што сексотцкую падлюку варта за такую прадразвёрстку пакараць па ўсёй суворасці аркестравых законаў!..

Турнэ па Заходняй Нямецчыне праходзіць бліскуча. У залях аншлагі. Музычныя крытыкі проста праменяцца добразычліваасцю. Асмялелыя аркестранты паціху п'юць піва з нямецкімі калегамі і выслухоўваюць кампліменты на сваю адрэсу.

Але больш за ўсіх задаволены наш стукач: і бабла на прададзеных сарака пляшках «Сталічнай» накасіў, і ўсім аркестровым курантам давёў, хто ў Беларускай сімфанічным аркестры гаспадар!

І вось – апошні дзень турнэ: невялічкі гарадок з цацачнай ратушай, сярэднявечнай брукаванкай і добразычлівымі бюргерамі.

Увечары да стукача падыходзіць той самы валтарніст: маўляў, выпіць хочаш? У сексотавым мозгу адразу запальваецца трывожная лямпачка – і прапанова нязвычайная, і гучыцца яна ад надта падазронай асобы... Стукач напружваецца, туманіцца поглядам і патнее, спрабуючы вызначыць сутнасць падставы. Ды супакойся, прымірэнча кажа валтарніст. Сапраўды табе вельмі ўдзячны, што не растрындзеў... Вось на знак падзякі, а таксама з надзеяй, што і далей трындзець не станеш, і хачу праставіцца. Нам тут нямецкія меламены шнапсу падагналі, дык усе нашыя ўжо спяць, а праз мяжу ўсё адно столькі не правесці. Дык чакаць у госці, ці ў чарупіну выліваць?

Па хуткім часе стукач сядзіць у гатэльным нумары дабрадзея. На стала – сціплая закуска і вялікая пляшка з прыгожай налlepкай. Сексот задаволена жлукціць халяўны кір, мружыцца і плямкае ад нязвычайнага мацунку. Вось, што значыцца якаснае буржуйскае спіртное – не тое, што нашая паскудная «Сталічная», вырабленая з нафты! Ужо толькі за адно гэтае можна савецкую ўладу ўзненавідзець!

Валтарніст падлівае госцю прызна і добразычліва, нібы той Сал'еры, але ж сам адно ўдае, што таксама жлукціць.

Пляшку з прыгожай налlepкай ён адшукаў у бліжэйшым смеццёвым баку. Набулькаў туды медычнага спірту, які ў нямецкіх аптэках коштам пітной вады, прытым у тым спірце падступна распусціў колькі пігулак дымедролу. Зараз гэтая падлюка вырабіцца, і тады...

Але ж падлюка чамусь вырабацца не хоча. П'янее, касее, ікае... і правакацыйна распавядае, як і за што ён не любіць савецкую ўладу. З шоргатам сунецца ў прыбіральню, выблёўвае меню, зноў піячыць і зноў надакучліва апавяшчае пра сваю шчырую нянавісць да СССР. Гэта ўжо не правакацыя, гэта – лейтматыў. У операх Рыхарда Вагнера падобнае называецца «прыწყипам монатэматызму». А ў клінічнае псіхіятрыі – «сіндромам навязлівых станаў».

Нарэшце, гаспадар не вытрымлівае і раздражняецца: маўляў, супакойся, ты не на працы! На вось, каўтані!..

Па хуткім часе валтарніст спускаецца ў фая гатэлю і на знакі нешта паказвае трамбаністу і альтыстцы. Тыя сінхронна падыходзяць і сунуцца да парц'е, з мэтай адцягнуць увагу. Валтарніст тым часам спрытна цягне ад ліфта непрытомнага стукача. На ганку матэрыялізуецца кантрабасіст, які пераймае цела. Прытым уся гэтая аркестровая зладжанасць відавочна сведчыць пра злосны намер і папярэдняю змову.

Неўзабаве мёртвы, як бэлька, стукач, маляўніча раскладзены на клумбе акурат насупраць паліцэйскага пастарунку. У руцэ ў яго пустая пляшка, на грудзях – свежыя ваніты, а ў прамежнасці – цёмная вільготная пляміна. Нацюрморт завяршае бездухоўны парнаграфічны часопіс, які бессаромна выторкваецца з адцягнутай кішэні... Нараніцу сексот пакутліва раскльпвае засмяглыя вочы. Ён ляжыць у незнаёмым ложку ў такім жа незнаёмым пакоі. На вокнах – краты, на сцяне – нейкі плакат з надпісамі не па-нашаму. Стукач напружана факусе зрок і з жахам вызначае першае слова: «Achtung!» Другое прачытанае слова выглядае зусім пачварна: «Polizei». І тут наш стукач разумее, што патрапіў ён ныйначай, як у бункер да недабітых фашыстаў, і ратунку яму няма... І сапраўды, па хуткім часе ў пакойчыку з'яўляецца бландыністы гестапавец у форме з пагонамі-пляцёнкамі, як у фільмах пра вайну і немцаў. Сексот палахліва

цягне голаў у плечы, бо ўжо наперад ведае, што зараз прагучыць «хэндэ хох!» і «шысэн!». Бела-русы гестапавец афіцыйна пасміхаецца, нешта гергеча і сыходзіць.

Што рабіць?!

У роце арыштанта – пякельная суша, у галаве – палярная ноч. Неўзабаве чарнільную цемру мазгоў працінае танюцькі праменьчык... спакваля набрыняе жоўцю, пагрозліва пульсуе і, нарэшце, набывае падабенства да класічнага зонаўскага пражэктара, прытым пражэктар гэты нахабна лупіць проста ў твар!..

Жыццё скончанае. Нават, калі ў палоннага і атрымаецца ў нейкі цуд збегчы з гэтага Бухенвальда, дык на Радзіме яму нічога добрага не свеціць. Дыскрэдытацыя гонару і годнасці савецкага грамадзяніна, ідэалагічная дыверсія, разгалошанне дзяржаўных таямніцаў... І ніхто – ані дырыжор, ані калегі з аркестра, ані нават куратар «адтуль», – ніколі за яго не заступіцца!..

Тым часам ў пакойчыку зноў з'яўляецца бела-русы гестапавец, але ж гэтым разам – з маладой дзеўкай у цывільным.

І тут небарака не вытрымлівае... У ім адбываецца некіруемая і імгненная пераналадка асобы. Ён б'еца галавою аб сцяну, аблізвае гестапаўцаў на манер спаніэля і сіпіць пры гэтым, бы той падраны шланг:

– Таварышы фашысты! Патрабую палітычнага прытулку!.. Не магу больш жыць у савецкім пекле!..

...Ужо ўвечары паліцэйскі пастарунак наведваюць дырыжор і інспектар Беларускага сімфанічнага аркестра. Дырыжор шчыра шкадуе заходніх немцаў, на голаў каторых гэты падарунак зваліўся. А інспектар аркестра выказвае пажаданне пералічыць частку гастрольных ганарараў у Міністэрства культуры краінаў агрэсіўнага блоку НАТА, каб толькі больш не бачыць гэтую паганую суку ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі...

Апошнім да новаспечанага дысідэнта прыходзіць дыпламат з савецкай амбасады – суворы дзядзька з класічна незапамінальным тварам і мажымі валасатымі кулакамі.

– Дык гэта сапраўды не правакацыя, а твой асэнсаваны выбар? – удакладняе ён недаверліва.

Стукач ганарліва выпроствае храбціну і незалежна глядзіць наўсцяж. – Так! Я ж даўно ўсім казаў, што савецкую ўладу ненавіджу. А вы, блядзі, думалі, што гэта ўсяго толькі дазволены жарт?!..

Як Уладзімір Мулявін зладзіў канцэрт для віцебскіх бамжоў

Для савецкага чалавека існаваў толькі адзін паказчык здароўя: можна яму выпіваць, ці нельга.

Кіраўнік «Песняроў» Уладзімір Мулявін быў савецкім чалавекам, і выпіваць яму забаранялася катэгарычна – прынамсі, пад канец жыцця. Кар’ера маэстра ўкладалася ў традыцыйную для ягонага часу формулу «гастроль – парткантроль – алкаголь». Гэтае пякельнае спалучэнне і выпаліла нутро музыкі, рыхтык бязлітасны вагнямёт – святочную клумбу, так што на руінах мулявінскага арганізма буяла адно бадыллё з трамбозаў, псіхозаў ды цырозаў. Доктары дазвалялі яму хіба што любавання пляшкамі, але ж выпіваць – крыў Божа!

Але маэстра сам прыспешваў свой скон. Варта было Мулявіну толькі глянуць на пляшку, як ён адразу ж пачынаў яе рэфлекторна смактаць. Ён піў усё, што траплялася на вочы: памяркоўнае піва, добрае віно, шляхотны каньяк і лютую гарэлку. Ён жлукціў зранку, удзень, увечары, а такжэ уначы. Сітуацыю ўскладняла чарговая мулявінская жонка, якая падступна нашэптвала: ты, маўляў, геній, табе можна ўсё!

Як вынік, Мулявін няўхільна дэградаваў. Па хуткім часе ад Вялікага Песняра застаўся адно пазнавальны вобраз: вусы «падковай», глянцавая лысіна, кранальны маркотны тэнар... Хранічна падпіты Муля існаваў сваім уласным жыццём, а ягоны вобраз – сваім, спакваля ператвараючыся ў гэтка беларуска-савецкі брэнд, кшталту Брэсцкай крэпасці, партызанаў і трактароў. Гэты вобраз і прадстаўляў Беларусь на размаітых музычных святах аж да пачатку дваццаці першага стагоддзя.

Так было і ў 1999 годзе, падчас «Славянскага базару» у Віцебску.

Прыязджаюць Мулявіны на гэты самы базар увечары, засяляюцца ў здымную кватэру. Маэстра пасля цягніка выглядае абсцiнентным хамяком: шклянныя вочкі, раскардынаваныя рухі, затарможаная мазгавая дзейнасць. Карацей, класічная беларуская млявасць і абьякавасць.

Жонка раскладае транты і квочка: ды Валодзечка, ды табе адаспацца трэба, ды наперадзё дзень цяжкі! Што – крышачку бухнуць перад сном? А вось хрэнушкі, заўтра канцэрт, зноў са сцэны звалішся! Абяцаеш не піць? То і добра! Распранайся, кладзіся і баінькі. Пяшчотна цалуе мужа ў лысіну, накрывае коўдрай і сыходзіць на экскурсію па віцебскіх буціках, прытым прадбачліва зачыняе пакой звонку на ключ. Што цалкам слушна: Валодзечка па-цёмнаму да гастронама не ўцячэ, ды і сябры-лабухі, якія таксама выступаць прыехалі, не палезуць да яго з прадказальнымі прапановамі.

Шчоўкае замок, покаюць і аддаляюцца абцасы. Мулявін падымаецца з ложка і саркастычна хмыкае: ды што, маўляў, гэтыя бабы ў мастацтве разумеюць? Напружваецца, каардынуецца, дастае з заначкі пляшку, на донцы каторае яшчэ плёхаецца грамаў сто сорок гарэлкі. Засяроджана скручвае корак, каламутным вокам аглядае інтэр’ер, спрактыкавана прыверваецца каўтануць проста з рыльца. Але ў апошні момант вырашае, што жлукціць у задушлівым пакоі, сярод аблушчаных шпалераў і абшарпанай мэблі, супярэчыць ягоным мастацкім перакананням. Ён чалавек творчы, яму трэба паэзія і прыгажосць, і пажадана такія, каб змяняліся калейдаскопам. І таму адзінае прыдатнае месца для эстэтай выпіўкі перад сном – гаўбец.

Маэстра накідвае на голыя плечы пінжак, сьве пляшку ў кішэню і сунецца на вольнае паветра. Выпівае пад занюх, з асалодаю выдыхае і аглядае вечаровыя краявіды. З глыбокага космасу цнатліва падміргваюць зорачкі, поўня сыпле срэбным пылам на паснулыя шаты, і густое цьмянае паветра патыхае гаркавым водарам начнога квецця. Муля дбайна дасмоктвае з рыльца, аджывае і натхняецца: у жыцці, аказваецца, заўсёды знойдзецца месца для лірыкі

і рамантыкі! І тут музыка вельмі дарэчна згадвае, што ў другой значчы, здаецца, ёсць яшчэ адна пляшка са ста грамамі. А, можа, нават і са ста дваццацю!

Штурхае дзверы гаўбца... не адчыняюцца! Зноў штурхае – зноў не адчыняюцца. Нервова цісне плячом. Дзверы спружыняць і не адчыняюцца. І музыка нарэшце разумее, што шпінгалет выпадкова зашчоўкнуўся, і ён апынуўся ў палоне.

Так што давядзецца стаяць на гаўбцы ажно да прыходу жонкі...

А на падворку тым часам халаднее. Ад Дзвіны дзьме пранізлівым, з хмаркі крапае вільготным, голае цела ўкрываецца гурковымі пупышкамі. Палонны дробна калоціцца, інстынктыўна засоўвае рукі ў кішэні. І выпадкова знаходзіць там колькі купюраў. Рахуе і разумее, што гэтага хопіць яшчэ на адну пляшку. Тым больш, неонавая шыльда «начніка» спакусліва свеціцца ў якіхсьці ста метрах адсюль.

Перспектыва наладзіць працяг банкету грэе душу і падымае настрой. Мулкі стан недапітасці правакуе мазгавую дзейнасць. Мулявін прымяраецца, ці зможа ён злезці з гаўбца. Невысока, другі паверх усяго, але ж спускацца не дазваляюць узорст, камплекцыя і каардынацыя, а дакладней, яе адсутнасць. Карацей, тут без дабрадзея-ганца не абысціся!

Музыка напружана мружыцца ў паўцэму, выглядаючы патэнцыйных памагатых. А віцебскі двор тым часам жыве звыклым гарманальным жыццём. Гопнікі наліваюцца півам, дзеўкі спяшаюцца на блядкі, вулічны кот шчасліва храбусціць памыйным пацуком.

Ці не пад самым гаўбцом – колькі смеццевых кантэйнераў, каля каторых дзелавіта корпаюцца нейкія сюррэалістычныя персанажы, якія пры больш пільным разглядзе аказваюцца бамжамі.

– Алё, мужык, – просіць Мулявін клышаногага мужчыну нявызначанага ўзросту. – Можна цябе папрасіць да гастранома зганяць? Зараз грошы ў цыгарэтнай пачцы скіну.

Клышаногі нетаропка адкладае цэлафанавы пакет са шклатарай, ляютна задзірае голаў і прымае падкрэслена незалежную позу.

– А ты хто такі, каб я для цябе па бухло ганяў? Бач – працую!

Кіраўнік «Песняроў» становіцца ў найвыгаднейшым ракурсе – так, каб святло з пакоя клалася яму на твар.

– Хіба не пазнаў? Я заўтра на «Славянскім базары» спяваць буду, прыходзь, кантрамарку дам!..

Бомж факусуе зрок, супастаўляе мулявінскія вусы і пуза з двухсэнсоўна-крымінальным назовам галоўнага музычнага фэсту краіны і недаверліва ўдакладняе:

– Міхаіл Круг?

Мулявін ад злосці ажно скрыгоча зубамі і грызе вус... Добра, што яшчэ Філіпам Кірковым не аблаялі!

Ды ён – цэлая музычная эпоха ў адной асобе! Ён сапраўдная зорка, хаця і рэліктавая, ягонымі дыскамі ўвесць гэты Віцебск замасціць можна! Яму ж, стоячы, апладавалі генеральныя сакратары, каралі і міліярдэры, у яго нават амерыканскі прэзідэнт Джымі Картар аўтограф прасіў! Ды што там нейкі Картар?! Сам Джон Ленан прызнаўся, што «Песняры» – найлепшае, што ён чуў у сваім жыцці! І тут нейкі памыйны галадранец...

– Ды Мулявін я, Мулявін! З «Песняроў»! – абурана выдыхае Мулявін. – Той самы!

– Як гэта Мулявін?! – не дае веры бомж. – Ён жа даўно памёр...

Пакуль кіраўнік «Песняроў» адбудоўвае ў галаве жорсткае абвяржэнне і паўторную просьбу зганяць па бухло, пад балконам з'яўецца яшчэ адзін бомж, з агідным тварам і крымінальнымі манерамі.

– Мулявін, кажаш? – агрэсіўна шчэрыцца ён на гаўбец. – Па-ціпу на «Славянскі базар» з таго свету прыехаў... Ты што – за лохаў нас трымаеш? За свой базар па-панятках адкажаш?

Дакументаў у кішэнях мулявінскага пінжаку няма. Апошняга «песняроўскага» дыска з выявай саліста – таксама. Так што адказаць няма чым. Але ж абурэнне ў ягонай душы ўжо палае пажарам, і згасіць гэты пажар можна адно гарэлкай...

Тым часам валацуга з крымінальнай пысай нечакана выдае вельмі слушную прапанову.

– Алё, я зараз гітару табе перадам. Як збацаеш што-небудзь з «Песняроў» – зганяем у краму. Як не – шыбы паб’ём. Згодны?

Маэстра мужа глынае крыўду, ніжа плячыма і... пагаджаецца. А што яму яшчэ застаецца?

Як тое ні дзіўна, але галадранцы вельмі хутка прыносяць гітару. Відавочна не «Stratocaster»: пабітая дэка, абцёрты грыф, раскудлачаныя струны... Няйначай, на сметніку знайшлі. Мулявін расплятае на гаўбцы капронавы шнур для бялізны, спускае канец долу...

– Што вам выканаць? – змрочна пытаецца ён, настрайваючы інструмент.

– А што хочаш, – літасціва дазваляюць бамжы.

З гаўбца чуваць шоргат і стрыманы кашаль. Але ўжо праз колькі хвілінаў фіялетавае сутонне поўніцца дробным гітарным пераборам, і вечаровы двор працінае маркотны тэнар:

*Бывай, абуджаная сэрцам дарагая,
Чаму так горка, не магу я зразумець...*

Каля смеццевых кантэйнераў робіцца нязвыкла ціха. Бамжы розных узростаў, полаў і ступеняў маргінальнасці вылазіць на святло і паглядаюць на Песняра, рыхтык дрэсіраваныя пацукі на гамельнскага флейтыста.

Мулявін акуратненька кладзе апошні акорд. Клышаногі валацуга разгублена шкрабае патыліцу:

– Супада-ае... Можа, і сапраўды той самы Мулявін? Карацей, мужык, скідай бабло, зараз зганяем. Табе што – чарніла ці гарэлкі?

– А як у цябе лавэшак мала, дык дабавім! – добраязычліва дадае крымінальны галадранец з агідным тварам. – Можа, яшчэ і закускі якой?

Пакуль эстэтызаваная басота-галота бяжыць да «начніка», маэстра нечакана натхняецца і ўжо без усялякіх заявак слухачоў працягвае канцэрт з песень сваёй маладосці – ад «Касіў Ясь канюшыну» да «Александрыны». І выкананне гэтае цудадзейным чынам змяняе старога, спітага і паўзабытага ўсімі музыку. Голас маладзее, твар ільсніцца, вочы блішчаць... Адбываецца тое, што наркаманы называюць «прыходам», лабухі – «драйвам», а псіхолагі – мастацкім афектам Творцы.

Пад гаўбец ціхенька падцягваецца астатняя дваравая публіка: гопнікі, блядзі і нават участковы мент. Усе слухаюць засяроджана і ўдзячна, і гэта наводзіць на філасофскія думкі пра душэўнае ачышчэнне і ўсеабдымны катарсіс.

Па хуткім часе з боку «начніка» з’яўляюцца і бамжы-дарбадзеі. Прытым клышаногі яшчэ здалёк пераможна ўздымае па-над галавой пляшку гарэлкі, а агідны дэманструе ладны кавалак ліверкі. Праціскаюцца праз натоўп, сінхронна задзіраюць падбародзі і з глыбокай пашанай паведамляюць:

– Вось, купілі ўсё, што ты хацеў, і нават больш. Скідай вяроўку, зараз пляшку ў пакет пакладзем, падымеш.

Мулявін прыгладжае лысіну, круціць вус, лашчыць гітарны грыф. Мружыцца і выдае нечакана:

– Ды ну яе на хрэн, тую пляшку. А давайце я вам лепш яшчэ што-небудзь спяю!..

ІІІ. Тэрпсіхора. Муза танцаў

Як беларуская балетная труппа гастралювала ў Сярэдняй Азіі

Здаўён у беларускім балете існавала такая завядзёнка: перад сталічнай прэм'ерай «абкатваць» харэаграфічныя пастаноўкі на далёкай перыферыі, не прасякнутай высокай культуры. За часамі СССР гэтая практыка ўвогуле была нормай. Правінцыйная публіка, змораная выплаўкай чыгуна ці здабычай апатытаў, валіла на тыя спектаклі, бы гарбуша на нераст. А то дзе яшчэ пабачыш столькі прыгажунь у балетных пачках? Толькі па тэлевізары: лебедзі на пуантах, Чайкоўскі з касою, чарговы некралог на чарговага Генеральнага сакратара ЦК КПСС...

Сярэднеазіяцкія рэспублікі мелі ў танцавальным асяродку не найлепшую рэпутацыю: спякота, нудота і антысанітарыя, з якой бессэнсоўна змагацца нават ударнымі дозамі алкаголю. Не кажучы ўжо пра тамтэйшую аўдыторыю, абазнаную ў класічнае харэаграфіі, не раўнуючы, як белавежскія зубры – у святкаванні Наўруза. Зрэшты, маскоўскі «Саюзканцэрт», які тыя гастролі і арганізоўваў, мясцовай спецыфікі абсалютна не цяміў: ну, арыкі з урукамі, ну, саксаулы з аксакаламі... Пралетарскі інтэрнацыяналізм не даспадобы? Партбілет кішэнню адцягвае? А то зараз да запалярных аленегадоўцаў выправім, у чуме «Жызэль» ставіць! І камянее пасярод лянотнага азіяцкага мроіва старажытны цюркскі горад са сваімі мячэцямі, базарамі, ішакамі і тубыльцамі ў паласатых халатах, якія не толькі пра «Жызэль» – пра пеніцылін ніколі не чулі. І звальваецца на гэты сацыялістычны халіфат танцавальна-аркестравы дэсант з Мінска; еўрапейскія твары, класічныя стройчыкі. Вядома ж, другі састаў, бо прымы з карыфеямі з'ехалі прапагандаваць дасягненні айчынай харэаграфіі бездухоўнаму Захаду, а ў Сярэдняй Азіі – савецкія людзі, якія і самі ведаюць, што наш балет – найпрагрэсіўнейшы ў свеце.

Балетмайстар, малады і ўзнёслы эстэт, нервуецца, рыхтык школьнік перад іспытам: як, цікава, тутэйшая публіка ўспрыме прывезены спектакль? Усё, здаецца, мусіць быць зразумела: «Бахчысарайскі фантан» Барыса Асаф'ева, з пазнавальнымі мінарэтамі, гарэмамі, рахат-лукумамі ды іншай арыентальнай лухтою. Галоўную жаночую партыю Зарэмы таньчыць, вядома ж, балетмайстарава жонка. Калі пастаноўку не асвішчуць тут – у Мінску яна і пагатоў не праваліцца. А там, можа, і ў якое рэакцыйнае замежжа выпусцяць...

Падрыхтоўка праходзіць на ўздыме. Мастак прыкідае, як найэфектней адбудаваць дэкарацыі і зарганізаваць святло. Рэжысёр, уражаны мясцовым каларытам, дапрацоўвае драматургію. Балетмайстар, песцячы ў галаве сарамлівых мроі пра авацыі і трыумф, ганяе танцораў да поўнае страты свядомасці і раўнавагі; шліфуе рухі і мкнецца да дасканаласці. І вось – афішы на глінабітных сценах, прэм'ера ў Палацы культуры бавоўнаробаў. Уся труппа вібруе ў нервовым чаканні. Аркестранты збіраюцца за гадзіну раней за належнае. Танцоры дбайна накладваюць грым. Рэжысёр выцірае насоўкай спатнелую лысіну. Балетмайстар, празрысты ад хвалявання, напружана прыпадае вокам да дзіркі ў тэатральнай заслоне. Гучаць велічныя акорды балетнай уверцюры. Нарэшце, заслона ўздываецца...

Вялізная няўтульная зала, практычна пустая. На першых месцах – з тузін мясцовых эстэтаў: начальніцкія партфелі, стракатыя цюбецэйкі, залатыя зубы. Лянотна жуюць самсу і паглядаюць на Хана Гірэя, які элегічна смуткуе на сцэне каля дэкаратыўнага «Фантана слёз», бы на хлопчыка ў чайхане. Балетмайстар перахоплівае позірк суворага татарскага ўладара і разумее, што таму зараз не таньчыць хочацца, а выхапіць шаблю і пашаткаваць гэтую неабазнаных у харэаграфіі ішакоў на люля-кебаб. Спектакль заканчваецца суцэльным правалам, бо ўжо ў

другім акце залатазубыя балетаманы даядаюць прынесеныя прысмакі і сыходзяць проста падчас танцавальнага нумару.

Увечары ў беларускіх гастралёраў жалёба і дэпрэсія. Усе – аркестранты, кардэбалет, мастак, рэжысёр і нават Хан Гірэй з Зарэмаю, – п’яныя, як бэлькі. Смочуць паскудную цёплую гарэлку тутэйшага разліву і скардзяцца адзін аднаму на азіяцкае дзікуства і маскоўскі «Саюзканцэрт». І толькі балетмайстар, непітушчы з прычыны далікатнага псіхаскладу, на самоце глынае пякучыя слёзы ў скверыку насупраць гатэля.

Усё, злівай ваду, гастролі праваленыя, у наступны горад і ехаць не варта. Можна, вядома ж, дамовіцца з мясцовымі гаркамамі партыі, каб тыя задарма распаўсюдзілі квіткі ў вайсковых частках, школах і на базарах, але ж дзе гарантыя, што гэтыя дзеці барханаў зноўку не пераблытаюць балетны спектакль з караван-сараем? Уратаваць «Бахчысарайскі фантан» у змозе хіба што джын, а яны, як вядома, у савецкай Сярэдняй Азіі даўно звяліся.

І тут са спякотнага марава нібы матэрыялізуецца зухаваты і небяспечны маладзён, па выглядзе – тыповы басмач. Ты, кажа, нацальніка танцаў? Ну, я, панура адказвае балетмайстар, а што? А то, кажа маладзён, што з табой будзе гаварыць адзін вельмі паважаны чалавек. Вунь, бачыш чорную «Волгу»? Ідзі туды хуценька, не прымушай яго чакаць!

У салоне – хударлявыя стары: шафранавы твар, пергаментныя павекі, хіжыя кіпцюрыстыя пальцы. Гэткі грыф-сцявратнік, гаспадар тутэйшых пустэльніяў. На галаве грыфа – расшытая золатам цюбечейка, а на касцістых плечыках – пінжак з зоркай Героя Сацыялістычнай працы. Стары настойвае выразную паўзу, нечакана пасміхаецца балетмайстру і кажа: маўляў, ведаю пра твае праблемы, толькі ты не пераймайся. Сёння на вашае «Лебядзінае возера» адно шакалы з аддзелу культуры прыходзілі, яны свае пасады за барашкаў купілі. А вось у нашым бавоўнаробным калгасе – сапраўдныя знаўцы класічнай харэаграфіі. Калі цікава – маю гонар запрасіць у свой сціплы калгасны дамок, абмяркуем, як сур’ёзныя людзі...

Праз якія паўгадзіны ачмурэлы балетмайстар сядзіць у сціплым калгасным дамку. Зрэшты, гэта не дом, гэта палац з «Тысячы і адной ночы». Мармуровыя сцены, завешаныя ядвабнымі дыванамі з мудрагелістымі арнаментамі. Велічныя зборы, бы ў медрэсэ Улугбека. Цяністы панадворак з крышталёвымі фантанамі і пыхлівымі паўлінамі. І ўся гэтая азіяцкая раскоша міжволі асацыюецца ці то з Амарам Хаямам, ці то з крадзяжамі сацыялістычнае маёмасці ў асабліва буйных памерах.

Непрыкметныя халуі выстаўляюць перад балетмайстрам бясконцыя пачастункі: духмяны плоў, паравую асятрыну, смажаныя яйцы баранаў ды іншыя шашлыкі-машлыкі. Гаспадар паблажліва паглядае на разгубленага гасця, разлівае па антыкварных чарках французскі каньяк і прапануе ідэалагічна вытрыманы тост за мастацтва, якое належыць народу. Балетмайстар ідэю падтрымлівае, дадаючы пра сябе, што мастацтва вымагае адпаведнай аплаты, асабліва мастацтва харэаграфічнае. Але выпіць ветліва адмаўляецца – маўляў, выбачайце, непітушчы. Так, а што за прапанова?

Прапанова вельмі простая, адказвае гаспадар: паставіць у нашым калгасе-мільянеры ваш балет. Танцораў з музыкамі пасялю ў сябе, дарагімі гасцямі будуць. Сам спектакль мае праходзіць на адкрытай эстрадзе калгаснага Палацу Культуры, я яго адмыслова збудаваў, каб было дзе новыя зоркі Героя Сацыялістычнай працы атрымліваць. Ганарар... ну, які самі сабе прызначыце. Толькі маю адну дробную ўмову...

Балетмайстар адкладае надкусаную канапку з чорнай ікरोю і міжволі прыгадвае пра дармавы сыр.

А ўмова такая, працягвае стары. Ёсць у мяне адзіная ўнучка, зорка маіх вачэй і дыямент майго сэрца. Акурат на шаснаццацігоддзе вашу балетную пастаноўку і хачу ёй падарыць, дык вось яна будзе проста шчаслівая выканаць галоўную партыю ў вашым «Шчаўкунчыку». Не, не, ніякіх харэаграфічных вучэльняў-мучэльняў не заканчвала, а нашто? Ведаеш, як яна прыгожа пад дойру танчыць?

Госць сутаргова прapіхвае праз перасохлае горла канапку, ніякавата глядзіць на гаспадара. Прабачце, кажа, але такое немажліва... таму, што немажліва ніколі! А як жа прасторавая пабудова танца? Пластычны матыў, харэаграфічны тэкст, змест і форма, вобраз і персанаж? Танцавальная драматургія, урэшце! Усяму гэтаму менавіта ў харэаграфічных вучэльных-мучэльных і вучаць! Як ваша ўнучка станьчыць партыю Зарэмы, калі яна нават балетнага сюжэту не ведае? Гэта тое ж самае, што замест першай скрыпкі пасадзіць у сімфанічны аркестр дэханіна з бубнам!

Перамовы набываюць характар творчае спрэчкі і імгненна заходзяць у тупік, але ж гаспадар, праўдзiвы сын Усходу, ветліва праводзіць госця да чорнай «Волгі» і, высцілаючы голас аксамітам, прапануе падумаць над сціплай просьбай шаноўнага аксакала, героя працы і заслужанага бавоўнароба рэспублікі. А каб лепш думалася, дэманструе ладны брыкецік сторублёвых купюраў – прыблізны балетмайстарскі заробак за працоўную пяцігодку.

Увечары ў гатэлі – праўдзiвая вайсковая нарада. Балетна-музычны Генштаб у поўным зборы. Пачынаецца адвечная спрэчка, што ў мастацтве найгалоўнае: чыстая краса ці брудныя грошы?

Рэжысёр гатовы капітуляваць адразу: маўляў, хоча гэты бабай улюбёную ўнучку папесціць – калі ласка!... Ды за падобнае фінансаванне можна хоць упрысядкі таньчыць, хоць залатыя зубы ўсяму тэатру Оперы і балета паўстаўляць! Пашнуруем нашых персанажаў уздоўж дэкарацый паўколам, хай папляскаюць дзеўцы ў ладкі, пакуль яна будзе з дойрай па сцэне скакаць!

Дырыжор разгортвае куды больш асцярожную дыспазіцыю, згодна якой балетную пастаноўку ў кішлаку варта падаць звышсучасным мадэрновым перформансам, гэтакім творчым эксперыmentам. Дый і аркестранты з танцорамі нажлукцяцца потым у сваё задавальненне...

І толькі балетмайстар выглядае на гэтай вайскавай нарадзе непахісным, рыхтык Аляксандр Македонскі перад бітвай пры Гаўгамалах. Дэманструе трываласць духу і прынцыповасць поглядаў. Не дазволю, кажа, нявечыць класічны балет! Гэта ж мая першая пастаноўка, я ў яе нерваў і высілкаў паўкладаў куды больш, чым той калгасны падзішах – у рабаванне сваіх сялян! Высокія ідэалы творчасці!... Сэнс існавання мастацтва!... Праекцыя сусвету харэаграфічнымі сродкамі!... І вось – бавоўнавы калгас-мільянер. Адкрытая сцэна, перад каторай – звычайныя лаўкі без спінак. На сцэне – дэкарацыі за заслонаю, перад сцэнай – аркестр з дырыжорам, а на лаўках – мурзатыя дэкхане, бяспраўныя бавоўнавыя рабы пад наглядам зухаватых брыгадзіраў-басмачоў. Паглядаюць на скрыпкі з трамбонамі, бы эскімосы на авакада, і цярпліва чакаюць.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.